

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

BESTUURLIJKE VRIJHEID EN RECHTERLIJKE TOETSING (*)

1. Inleiding

«Men vergeet al te vaak dat in de chronologische volgorde, de eerste macht van de Staat die de eerbiediging van het recht moet waarborgen, niet de rechterlijke macht is maar wel de uitvoerende. Geen enkele rechtsmacht — noch de gewone rechtbanken noch de administratieve rechtbanken, zou de systematische schending van de wet door de uitvoerende macht kunnen goedmaken.» Aldus schreef staatsraad Buch in 1970 («De administratieve procedure in België», *T.B.P.*, 1970, 3).

Ook nu nog behouden die woorden hun waarde. Het bestuur — en dat is niet alleen de uitvoerende macht van de Staat, van de Gewesten en van de Gemeenschappen, dat zijn ook de talrijke publiekrechtelijke rechtspersonen: provincies, gemeenten en openbare instellingen —, het bestuur neemt in dit land elke dag honderdduizenden beslissingen die burgers aangaan, en dit aantal alleen al maakt duidelijk dat de rechtsprekende organen — zowel die binnen, als die buiten de rechterlijke macht in de grondwettelijke zin van het woord — niet in staat zijn om alle feiten en gebreken van het bestuur te corrigeren, laat staan al deze beslissingen te controleren.

Dit is ook hun taak niet. Rechters zijn geen superbestuurders, geroepen om bestuurlijke beslissingen in al hun facetten te onderzoeken en zo nodig te verbeteren.

Rechters spreken recht, dat wil zeggen dat zij de conflicten die aan hen worden voorgelegd, moeten beslissen aan de hand van de rechtsregels, die niet zij, maar anderen maakt hebben.

Maar dat wil niet zeggen, dat zij in geschillen waarin de burger en de overheid verwickeld zijn, geen of slechts een bescheiden rol te spelen zouden hebben.

(*) Rede uitgesproken op de plechtige openingszitting van het Provinciaal Hoger Instituut voor Bestuurswetenschappen te Antwerpen, op 29 september 1986.

Er zijn, ten eerste, de artikelen 92 en 93 van de Grondwet, die aan de rechter de bevoegdheid geven om geschillen te beslissen over burgerlijke rechten — dan zelfs exclusieve bevoegdheid — en over politieke rechten. Bedoeld worden hier de subjectieve rechten.

Er is, ten tweede, artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek, dat een krachtig instrument is gebleken in de handen van de rechter om het doen en laten van de overheid te beoordelen. De beknoptheid zelve van dit artikel heeft niet alleen de groeiende controle van de rechter mogelijk gemaakt, er is, vooralsnog, geen aanwijzing dat aan die groei een einde is gekomen.

Naar een verklaring van dit groeiende rechterlijk toezicht wordt hier niet gezocht. Wel zal getracht worden, vanuit een analyse van de grondwettelijke bepalingen, meer bepaald van het begrip «subjectief recht», en van de overheidsaansprakelijkheid, na te gaan of, en zo ja, waar er grenzen zijn aan de rechterlijke toetsing.

2. Subjectieve rechten

Hiervoren werd gerefereerd aan de artikelen 92 en 93 van de Grondwet, waarin de termen «burgerlijke en politieke rechten» gehanteerd worden. Het is nodig even, in dit verband, nog een ander artikel van de Grondwet erbij te betrekken, namelijk 106. Dat artikel geeft aan het Hof van Cassatie de bevoegdheid om uitspraak te doen over conflicten van attributie. Hoewel het weinig toepassing vindt, is het een belangrijk artikel, omdat het aan het Hof van Cassatie de bevoegdheid geeft om uit te maken, onder meer, in welke gevallen de door de Grondwet ingestelde rechterlijke macht bevoegd is om uitspraak te doen. En aangezien de artikelen 92 en 93 bevoegdheden toewijzen aan de rechterlijke macht, volgt uit een en ander dat het Hof van Cassatie finaal bevoegd is om te zeggen wat een burgerlijk recht is, wat een politiek recht, en ook, wat een subjectief recht is.

Een eerste vraag die beantwoord moet worden, is, of er naast burgerlijke en politieke rechten, nog andere catego-

riën van subjectieve rechten bestaan. Met name professor Lenaerts heeft in zijn proefschrift (*De burgerlijke, politieke en administratieve rechten in de bevoegdheidsregeling naar Belgisch recht*, Antwerpen, De Sikkel, 1958) de stelling verdedigd dat er ook nog «administratieve rechten» bestaan, dat zijn rechten die de burger heeft jegens het bestuur, met name in de sector van de sociale zekerheid.

Deze stelling lijkt evenwel niet aanvaard te zijn door het Hof van Cassatie.

Met name in zijn arrest van 21 december 1956 (met conclusie van de advocaat-generaal Ganshof van der Meersch gepubliceerd in *Pas.*, 1957, I, 430), weigert het Hof die categorie als een aparte categorie te erkennen, en rekent ze tot de politieke rechten.

Overigens heeft het Hof in zijn arrest van 28 mei 1958 (*Arr. Verbr.*, 1958, 769) opnieuw een meer beperkte interpretatie van het begrip «politiek recht» gehanteerd, zonder evenwel afstand te doen van de stelling dat een subjectief recht of burgerlijk, of politiek is.

Maar wat is dan een subjectief recht, zij het dan burgerlijk of politiek?

In een aantal arresten hebben het Hof van Cassatie en de Raad van State getracht een antwoord te geven op die vraag. Bij wijze van voorbeeld, een citaat uit het beroemde Flandria-arrest van 5 november 1920: «tous les droits privés consacrés et organisés par le Code civil et les lois qui les complètent» (*Pas.*, 1920, I, 239). Wat opvalt in de arresten van het Hof, en van de conclusies die eraan voorafgaan, is dat gepoogd wordt het burgerlijk recht te definiëren vanuit de drager van dat recht. Nogmaals bij wijze van voorbeeld, dit citaat uit de conclusie van de advocaat-generaal Decuyper bij het arrest van het Hof van Cassatie van 25 juni 1840: «Mais ne perdons pas de vue qu'il n'y a de droits individuels, civils ou politiques, que ceux qui résultent des lois et arrêtés portés dans un intérêt individuel, et que les lois qui n'ont pour objet que l'administration de l'État qui ont exclusivement en vue l'intérêt général sans égard à l'intérêt individuel, ne peuvent faire naître des droits individuels ou des droits politiques, dont les tribunaux puissent connaître» (*Pas.*, 1839-1840, I, 414). Maar ook recentere zaken doen blijken van onduidelijkheid: «Les droits subjectifs sont des intérêts juridiquement protégés», a écrit Von Jhering dans une formule célèbre. L'idée de la protection dont jouit pour la sauvegarde de son droit le titulaire de celui-ci, se trouve aussi exprimée chez Duguit. Il y a, pour celui-ci, un droit là où le bénéficiaire se voit reconnaître par la société, le pouvoir d'obtenir un résultat déterminé, pouvoir garanti par une sanction sociale», zo drukte de advocaat-generaal Ganshof van der Meersch zich uit in zijn conclusie bij het arrest van het Hof van Cassatie van 21 december 1956 (*Pas.*, 1957, I, 451).

En in zijn conclusie bij het arrest van het Hof van Cassatie van 25 oktober 1985, inzake het vorderingsrecht — of het ontbreken daarvan — van rechtspersonen — stelde de procureur-generaal Krings: «We zullen ons hier uiteraard niet bezighouden met het bepalen van wat een subjectief recht is. Het Hof weet dat in de rechtsleer de meningen dienaangaande verdeeld zijn», en in de voetnoot verwijst de procureur-generaal naar het boek van professor Dabin, *Le droit subjectif* en de hiervoren aangehaalde conclusie van Ganshof van der Meersch (*R.W.*, 1985-86, 2414-2415). Het moet gezegd dat de rechtsleer, met name professor

Dabin, in zijn boek *Le droit subjectif* (Parijs, 1952), maar eerder reeds in zijn artikel «Lésion d'intérêt ou lésion de droit comme condition de réparation des dommages en droit privé et en droit public», ook tracht het subjectief recht te definiëren vanuit de houder ervan: «Ce qui constitue le droit, c'est que le bien — dont on jouit ou dont on ne jouit pas en fait — appartient *en propre* au sujet. Ce qui change l'intérêt en droit, c'est que l'objet auquel se rapporte l'intérêt est *sien*, non plus du point de vue de la jouissance mais de l'appartenance, propre au sujet et à lui seul, en vertu d'une coaptation ou adéquation qui lie cette chose déterminée à ce sujet déterminé» (*Annales de Droit et de Sciences Politiques*, t. IX, nr. 35, 1948, 17).

Deze benadering van het begrip «subjectief recht» lijkt onvruchtbaar; zij blijft in gebreke een omschrijving te geven waardoor het «subjectief recht» voldoende precies wordt afgelijnd en met name onderscheiden kan worden van een — al dan niet rechtmatig belang. Is een andere benadering mogelijk? Die vraag moet bevestigend beantwoord worden.

Een eerste aanzet daartoe is te vinden in het arrest Marneffe van de Raad van State, nr. 13.450, van 18 maart 1969. Daar ging het om de vraag, of de ouders van kinderen die naar een school gaan op meer dan 4 km van hun woonplaats, al dan niet een subjectief recht hebben op de terugbetaling van die kosten door de Belgische Staat. De Raad overweegt als volgt:

«Overwegende dat het in een zaak als onderhavige nodig voorkomt om in de eerste plaats te onderzoeken of de verplichting die op de rijksoverheid rust om de vervoerkosten van schoolgaande kinderen terug te betalen inderdaad als een absolute verplichting verschijnt, waarmede hier wordt bedoeld een verplichting die als een onmiddellijk rechtgevolg voortspuit uit direct werkende wettelijke of reglementaire voorschriften doordat de inhoud en de bestaansvoorwaarden van de verplichting volledig in alle onderdelen door die voorschriften zijn bepaald en de toepassing van die regels het derhalve niet nodig maakt of zelfs toelaat dat bij die toepassing door de overheid op een of ander punt nog een discretionaire appreciatie zou worden uitgebracht.»

Wat hieruit blijkt, is dat een subjectief recht blijkbaar beoordeeld moet worden, niet alleen in de persoon van de houder, maar ook in de persoon van de schuldenaar van dat recht, of, zo men wil, van de drager van de aan het recht corresponderende plicht.

Recent heeft ook professor Hayez-Chahine een andere benadering van het subjectief recht ontwikkeld: «Etant une habilitation, par le droit objectif, à exercer un certain pouvoir à l'égard d'autrui, le droit subjectif est un rapport de droit lequel est l'expression juridique d'une certaine relation sociale. La manière dont le droit se réalise permet d'identifier ce rapport de droit et de déterminer la nature du pouvoir que le titulaire est habilité à exercer contre les autres. Quand le droit se réalise immédiatement, le rapport de droit existe entre le titulaire et le monde entier et le pouvoir consiste, pour le titulaire, à imposer à tous les hommes de se conformer au devoir universel de ne pas le troubler dans l'exercice de son droit. Quand il se réalise médiatement, le rapport de droit existe entre le titulaire et une personne déterminée et le pouvoir consiste, pour celui-là, d'exiger, de celle-ci, le respect du lien particulier qui

l'oblige à donner, à faire, à ne pas faire ou à subir» («Essai d'une nouvelle classification des droits privés», *Rev. trim. dr. civ.*, 1982, 716).

Bij die andere benadering van het begrip «subjectief recht», is het essentieel voor ogen te houden dat de rechtsregels — het objectieve recht, zo men wil — erop neerkomen het gedrag van de rechtsonderhorigen te bepalen, en zeer dikwijls, zo niet steeds, hun gedrag in relatie tot anderen en/of tot de gemeenschap. Relaties tussen mensen kunnen gaan van individu tot individu of van een individu tot twee of meer anderen. Voorbeelden zijn relaties tussen man en vrouw, tussen werkgever en werknemer, tussen de eigenaar van een zaak en hen die niet eigenaar zijn van die zaak, tussen een gemeente die een nieuwe gemeentesecretaris wil benoemen, en de kandidaten voor die betrekking.

Die relaties worden voor een deel beheerst door rechtsregels. Dat geldt evengoed voor relaties tussen private personen («bijzondere personen» in de terminologie van het Burgerlijk Wetboek) als voor relaties tussen bestuurlijke overheden en private personen.

Nemen we nu de meest eenvoudige relatie, die tussen twee personen. Wanneer een van deze twee personen beweert houder te zijn van een subjectief recht, in die relatie, dan betekent dat, dat de andere de drager is van de corresponderende plicht. Er is sprake van een subjectief recht, wanneer de rechtsregels die op die relatie van toepassing zijn, op voorspelbare wijze een dwingende gedraging opleggen aan de drager van de plicht. Die rechtsregels hoeven niet betrekking te hebben op de totaliteit van de relatie, maar voldoende is dat ze op een bepaald facet daarvan slaan. Dat facet kan geïsoleerd worden door middel van een vraagstelling. Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Een gemeente die haar nieuwe secretaris wil benoemen en in de vacature wil voorzien door middel van een examen, komt in een relatie met elk van de kandidaten die zich gemeld hebben en voldoen aan de toelatingsvoorwaarden. Nemen we aan dat vijf kandidaten, die aan de benoemingsvoorwaarden voldoen, zich inschrijven voor het examen. Hebben zij één of meer subjectieve rechten tegenover de gemeente? Het antwoord daarop hangt af van de vraag die gesteld wordt en van de rechtsregels van toepassing op het door de vraag geïsoleerde deel van de relatie. Is de vraag: hebben de kandidaten recht om aan het examen deel te nemen, dan is het antwoord: ja, ze hebben dat subjectief recht, want de gemeente kan die deelneming niet weigeren aan de kandidaten die aan de toelatingsvoorwaarden voldoen. Is de vraag: hebben zij recht om benoemd te worden? Dan is het antwoord: neen, want de toepasselijke rechtsregels leggen, in deze fase van de relatie, een dergelijk dwingende houding niet aan de gemeente op. Daarvoor is nodig 1) dat zij voor het examen slagen en 2) dat de gemeenteraad effectief tot benoeming overgaat.

Wanneer de benoemingsprocedure voltooid is, verandert de relatie gemeente kandidaten: de relatie tussen de gemeente en de benoemde kandidaat zal beheerst worden door de Gemeentewet en het personeelsstatuut, de relatie met de niet-benoemde kandidaten wordt, ook juridisch, beëindigd.

Hiermee is ook een ander kenmerk van deze benaderingswijze aangetoond: relaties, ook juridische relaties, evolueren.

Uit het voorgaande mag men niet afleiden dat het recht

afwezig is wanneer er geen subjectief recht voorhanden is; met name wanneer een bestuur in een relatie verwickeld is, zal steeds het legaliteitsbeginsel spelen. Elke handeling van de overheid zal steeds een minimum aan wettelijkheid bevatten, d.w.z. dat de overheid nooit totaal vrij is in haar doen en laten, maar steeds in meerdere of mindere mate door rechtsregels gebonden zal zijn.

Dat betekent dat elke kandidaat weliswaar geen subjectief recht heeft om benoemd te worden, maar wel een belang dat de benoemingsprocedure op rechtmatige wijze verloopt.

Uit hetgeen voorafgaat, kan men onmiddellijk bepaalde gevolgen afleiden én voor de bevoegdheid van de rechterlijke macht, c.q. die van andere rechtscolleges, én voor de omvang van het toetsingsrecht van de rechterlijke macht.

Zo de burger klaagt over de schending van een subjectief recht — in het hiervoren gegeven voorbeeld: zo een kandidaat erover klaagt dat hij ten onrechte is uitgesloten van deelneming aan het examen —, dan is de rechterlijke macht bevoegd — artikel 93 van de Grondwet — en kan de rechter de gemeente dwingen de kandidaat aan het examen te laten deelnemen. Tevergeefs zou de gemeente zich beroepen op het beginsel van de scheiding der machten, want zij heeft ter zake volstrekt geen vrijheid van handelen: zodra de toelatingsvoorwaarden zijn bepaald, is het rechtens voorspelbaar wie wel en wie niet aan het examen mag deelnemen.

Zo de burger erover klaagt dat hij niet benoemd werd — en laten we even de hypothese van het vergelijkend examen buiten beschouwing — dan is er geen subjectief recht, en kan het geschil beslecht worden door andere rechtscolleges buiten de rechterlijke macht. Of hij ook aan de rechterlijke macht schadevergoeding kan vragen op basis van artikel 1382 B.W., komt hierna aan de orde in § 3.

Een verder voorbeeld. Bekend is de stelling van het Hof van Cassatie ten aanzien van het belang dat aangetoond moet worden om een rechtsvordering te kunnen instellen, met name wat betreft verenigingen (artikelen 17 en 18 van het Gerechtelijk Wetboek). Na het Eikendaal-arrest van 19 november 1982 (*Arr. Cass.*, 1982-83, 372), heeft het Hof bevestigd in zijn arrest van 25 oktober 1985 dat een eiser een subjectief recht moet inroepen om op ontvankelijke wijze een vordering in te stellen, en dat noch een beroep op het statutaire doel, noch het recht een annulatieberoep bij de Raad van State in te leiden, een dergelijk subjectief recht uitmaken (*R.W.*, 1985-86, 2411 e.v.). Welnu, wanneer een vereniging zou doen gelden dat een overheidsbeslissing, in casu een plan van aanleg, onwettelijk is omdat de overheid, alvorens het plan vast te stellen, nagelaten heeft de bezwaren te onderzoeken die deze vereniging heeft ingediend tijdens het openbaar onderzoek (zie de artikelen 9 en 21 van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw), dan kan haar de toegang tot de rechterlijke macht niet ontzegd worden, want dan beroept zij zich wel degelijk op een subjectief recht; de toepasselijke bepalingen van de Stedenbouwwet geven immers aan een ieder, dus ook aan verenigingen, het recht bezwaren en opmerkingen in te dienen, en dat recht brengt voor de overheid de corresponderende plicht mee van die bezwaren kennis te nemen en ze te onderzoeken. Miskennen van die plicht, en dus ook van het subjectieve recht van de vereniging, levert een voldoende belang op in

de zin van de artikelen 17 en 18 van het Gerechtelijk Wetboek, ook in de enge interpretatie van het Hof van Cassatie — mede steunend op het gezag van weerom Dabin — aan het begrip belang geeft (Dabin, noot onder Cass., 9 december 1957, *R.C.J.B.*, 1958, 247).

Ten slotte nog dit: het al dan niet aanwezig zijn van een subjectief recht zal mede afhangen van de interpretatie die de rechter geeft aan de op de relatie toepasselijke rechtsregels.

Een voorbeeld daarvan zijn de bekende schoorsteen- en kanaal-arresten van 6 april 1960 (*Arr. Verbr.*, 1960, 272), waarin het Hof van Cassatie uit artikel 544 B.W. afleidde dat er tussen naburige eigendommen een genotsevenwicht bestaat, dat niet door een eigenaar, zelfs niet op foutloze wijze, verbroken mag worden. Daardoor heeft het Hof van Cassatie als het ware een nieuw subjectief recht geschapen, namelijk dat een eigenaar er recht op heeft dat het genot dat hij van zijn eigendom heeft, niet door een naburige eigenaar aangetast wordt (over de evenwichtsleer, zie men Bocken, H., *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1978, p. 267-304; over de interpretatievrijheid van de rechter, zie men Van Hoecke, M., *De interpretatievrijheid van de rechter*, Kluwer, Antwerpen, 1979).

§ 3. De overheidsaansprakelijkheid

Het is niet de bedoeling de overvloedige rechtspraak en rechtsleer aangaande de overheidsaansprakelijkheid te bespreken of zelfs maar te overlopen (zie voor een uitstekend overzicht: Van Gerven, W., *Hoe blauw is het bloed van de prins?*, Kluwer, Antwerpen, 1984) maar alleen enkele kanttekeningen te plaatsen.

De eerste vraag is, of artikel 1382 B.W. een subjectief recht verleent, en zo ja aan wie, en tegen wie? Het antwoord is ja, aan iedereen, tegen iedereen. Anders gezegd, een ieder heeft er recht op, dat hem geen schade wordt toegebracht door welke andere persoon ook, op een wijze die als foutief bij de ander bestempeld kan worden.

Dat recht kan ook tegen het bestuur worden ingeroepen.

De beknoptheid zelve van artikel 1382 B.W. heeft de rechter ertoe gedwongen de bepalingen ervan te interpreteren, te concretiseren, zo men wil.

Zo leert de rechtspraak, dat niet onverschillig welke schade in aanmerking komt; de schade moet zijn toegebracht aan een subjectief recht (te onderscheiden van het subjectief recht dat art. 1382 verleent) of minstens aan een rechtmatig belang (Cass., 16 januari 1939, *Pas.*, 1939, I, 25). Daaruit volgt, dat een kandidaat-gemeentesecretaris, zo hij geen subjectief recht heeft om benoemd te worden, er wel een rechtmatig belang bij heeft, in de zin van art. 1382, dat de benoemingsprocedure op rechtmatige wijze verloopt.

Niet elke inbreuk op een recht of belang levert evenwel een recht op schadevergoeding op.

Daarvoor is bijkomend vereist, dat de schadelijder aantoonde dat de schadeverwekker een fout heeft begaan, en dat er tussen schade en fout een oorzakelijk verband bestaat. Op het causaliteitsvereiste wordt niet nader ingegaan, al is ook dit een belangwekkend onderwerp, met name wanneer

de overheid kosten die zij heeft opgelopen in de uitvoering van haar wettelijke of reglementaire taken, probeert te verhalen op derden die door hun fout de uitgave van deze kosten hebben teweeggebracht (Cass., 28 april 1978, *R.W.*, 1978-79, met conclusie van de eerste advocaat-generaal F. Dumon; Cass., 9 maart 1984, *R.W.*, 1983-84, 2805, met noot M.C. Kruithof).

Het foutbegrip dan. Sedert het verkeerstekenaarrest van 7 maart 1963 («De machten welke de wet aan de administratie in het algemeen belang toekent, stellen haar niet vrij van de verplichting van zorgvuldigheid welke zich aan allen opdringt», *R.W.*, 1963-64, 1115), staat vast dat geen enkele bestuurlijke activiteit ontsnapt aan de reikwijdte van artikel 1382 B.W. Maar wanneer handelt de overheid onzorgvuldig?

In een aantal gevallen is het antwoord niet zo moeilijk.

1. Wanneer de overheid een subjectief recht schendt waarvan zij de correlerende plichtdrager is, handelt zij onrechtmatig. Er is dan immers voor haar geen vrijheid van handelen, en zij staat in voor de gevolgen van de inbreuk, behoudens onoverkomelijke dwaling of een andere grond van vrijstelling van aansprakelijkheid. In dat geval hoeft de schadelijder zich niet te beroepen op artikel 1382 B.W.; hij kan volstaan met zijn subjectief recht in te roepen.

De toestand is anders wanneer de overheid niet de correlerende plichtdrager is van een subjectief recht. Wanneer de overheid een bouwvergunning zou afleveren in strijd met een op het perceel rustende erfdienstbaarheid non aedificandi, begaat zij niet ipso facto een fout, en zal de eigenaar van het heersende erf moeten aantonen dat de overheid anderszins onzorgvuldig gehandeld heeft.

2. Wanneer het handelen van de overheid in strijd is met een rechtsregel of met een algemeen beginsel van behoorlijk bestuur, handelt zij ook op schuldige wijze (zie Lambrechts, W., *Geschillen van bestuur*, Kluwer, Antwerpen, tweede druk, p. 84 e.v.).

3. Wanneer de bestuurshandeling door de Raad van State is vernietigd, is volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie eveneens bewezen dat de overheid een fout heeft begaan, behoudens onoverkomelijke dwaling of een andere vrijstellingsgrond (Cass., 13 mei 1982, *R.W.*, 1984-85, 606, met noot).

Dit standpunt is voor kritiek vatbaar, omdat het niet de taak is van de Raad van State zich uit te spreken over een burgerlijk recht, en de judiciale rechter, door de fout de plano bewezen te achten krachtens het vernietigingsarrest, een stuk van zijn eigen, hem door artikel 92 van de Grondwet op exclusieve wijze toevertrouwde, bevoegdheid uit handen geeft (zie Vanwelkenhuyzen, noot bij Cass., 7 november 1975, *R.C.J.B.*, 1977, 417-455). Meer aanvaardbaar is de stelling verwoord in het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 11 mei 1970: «que rien ne conduit à penser que l'annulation critiquée procède d'un examen de la question fait à la légère ou d'un manque de compétence professionnelle» (*R.J.D.A.*, 1972, 152). Een vernietigingsarrest van de Raad van State moet voor de rechter een belangrijk element zijn bij zijn beoordeling of er een fout is begaan, als het ware een vermoeden juris tantum, maar niet een absoluut bewijs, geen vermoeden juris et de jure.

Vreemd is ook dat, terwijl het Hof dergelijk groot gezag toekent aan vernietigingsarresten wat betreft de bewijsvoering aangaande de fout, datzelfde Hof aan verwerpingsar-

resten van de Raad van State *geen enkel* gezag van gewijsde toekent: «Overwegende dat een arrest waarbij de Raad van State een verzoekschrift tot nietigverklaring van een verordenende akte verwerpt, niet bindend is voor de hoven en rechtbanken, zelfs wanneer de nietigheid van de verordenende akte voor hen wordt aangevoerd op grond van hetzelfde middel en tussen dezelfde partijen» (Cass., 24 maart 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 799).

4. In andere gevallen dan de hiervoren genoemde valt de rechter terug op het gebruikelijke criterium van foutbeoordeling, namelijk de bonus pater familias, of nog de culpa levis of lichte fout (Vandenberghé, H., Van Quickenborne M. en Hamelinck, P., «Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1964-1978)», *T.P.R.*, 1980, 1147; Van Oevelen, A., *Schadevergoeding bij rechtmatige overheidsdaad in België*. Preadvis voor de Vereniging van de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, Kluwer, 1984, 9).

Vandenberghé c.s. en Van Oevelen beweren dat het overheidshandelen op dezelfde wijze getoetst wordt als het handelen van een particulier; zij bestrijden met name de leer van de marginale toetsing, omdat deze leer de indruk wekt dat de rechter het overheidshandelen op meer beperkte wijze zou toetsen dan het particuliere handelen; verder is deze leer volgens hen overbodig, omdat de beleidsvrijheid van de overheid gevrijwaard blijft doordat niet de allerlichtste fout, niet de culpa levissima, maar slechts de lichte fout, de culpa levis, de overheidsaansprakelijkheid in het gedrang brengt, en doordat het handelen van de overheid vergeleken wordt met het normale handelen van een ambtenaar of gezagdrager, die in dezelfde omstandigheden geplaatst zou zijn. Van Gerven lijkt in dezelfde richting te gaan, al behoudt hij de idee van de marginale toetsing (Van Gerven, *o.c.*, 38-41).

Voor een goed begrip van wat volgt, dient men voor ogen te houden dat in de hier onderzochte hypothese de overheid beschikt over een mate van discretionaire appreciatie, d.w.z. over een mate van beleidsvrijheid, en niet handelt krachtens een gebonden bevoegdheid. Evenmin is er, bij veronderstelling, enige schending geweest van een rechtsregel of algemeen beginsel van behoorlijk bestuur, of heeft de Raad van State de handeling vernietigd.

Het handelen van de overheid — en het is belangrijk te weten dat in vele gevallen de eindhandeling het produkt is van een min of meer langdurig besluitvormingsproces, gedurende welk proces diverse rechtsregels, en ook de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, het overheidshandelen deels beheerst hebben; het handelen van de overheid dus bevat een deel beleid, d.w.z. niet krachtens de rechtsregels voorspelbaar handelen.

Twee voorbeelden kunnen het belang van het beleidsaspect van een beslissing in het licht stellen: moeten er in België, in het kader van de NATO, al dan niet Cruise- en Pershingsraketten geplaatst worden? Zal een gemeenteraad, bij het opstellen van een begroting in evenwicht, besparen op onderwijs of op de subsidies aan verenigingen? Op openbare werken of op cultuur?

Bij deze beslissingen zijn er zeker wettelijkheidselementen (in die mate is het overheidshandelen gebonden handelen) waarover de rechter zich mag uitspreken: heeft de bevoegde overheid beslist? Zijn rechtsregels met betrekking tot vorm en inhoud nageleefd? Maar aangenomen dat op

deze vragen een positief antwoord volgt, dan nog kan de beslissing alle kanten uit. De raketten kunnen wel of niet geplaatst worden, subsidies kunnen verminderd of vermeerderd worden, zonder dat rechtens gezegd kan worden dat de beslissing onrechtmatig is. Gaat de rechter nu ook die aspecten van de bestuurlijke beslissing toetsen, dan toetst bij het beleid, datgene precies wat de eigenlijke taak van de overheid is. Toetst hij ook het beleid volledig, d.w.z. beoordeelt hij ook de beleidsaspecten van de beslissing, aan de hand van het criterium van de goede huisvader, dan gaat hij onvermijdelijk op de stoel van de bestuurder zitten.

Al laat dit criterium ruimte voor enige vrijheid, omdat «in redelijkheid» verschillende beslissingen mogelijk blijven, toch dient te worden gesteld dat de rechter, anders dan bij beoordeling van handelingen van particulieren, een grotere terughoudendheid moet betrachten bij de beoordeling van het beleid dat in een bestuurlijke beslissing tot uitdrukking komt. De reden hiervoor ligt in het beginsel van de scheiding der machten; dit brengt mee dat ieder der soevereine machten in beginsel zelf uitmaakt hoe het door de Grondwet of krachtens de Grondwet gegeven bevoegdheden uitoefent; weliswaar zijn er in de Grondwet controlemechanismen van de ene op de andere macht opgenomen, maar zij doen geen fundamentele afbreuk aan het beginsel. Daarbij komt, dat ten aanzien van de uitvoerende macht, niet de rechter, maar wel de wetgever de controle op het beleid hoort uit te oefenen. Het is niet omdat de wetgevende macht in gebreke blijft die beleidscontrole naar behoren uit te oefenen, dat de rechter het dan maar moet doen. Dat is niet zijn taak. Daarbij dient men ook te bedenken dat de rechter, als hij zich begeeft op het pad van de beleidstoetsing, niet zoals wetgevende en onrechtstreeks ook de uitvoerende macht, verantwoording moet afleggen over zijn beslissingen. Bij gebreke van democratische controle, ligt de enige beperking in de terughoudendheid die de rechter zichzelf oplegt. Er is dus alle reden om, als men toch enig rechterlijk toezicht op het bestuurlijke beleid wil aanvaarden, te pleiten voor een marginaal toezicht, d.w.z. dat de rechter alleen dan sanctioneert, wanneer dat beleid kennelijk onredelijk is. Het brengt tot uitdrukking, dat de rechter op het beleid van de overheid minder scherp vermag toe te zien dan op de handeling van particulieren

§ 4. Conclusie

De conclusie kan kort zijn.

Wanneer de burger zich tegen de overheid beroept op een subjectief recht, een recht waarvan de corresponderende plicht op de overheid rust, dan is niet alleen de rechterlijke macht bij uitsluiting bevoegd (tenzij voor politieke rechten) om uitspraak te doen over elk desbetreffend geschil, dan is er ook geen bezwaar tegen dat de rechter de overheid, die zo'n recht geschonden zou hebben, tot herstel verplicht en daartoe zelfs bevelen geeft aan de overheid. Bij hypothese is er geen beleidsruimte in een dergelijk geval, en dus geen reden voor de rechter om terughoudend te zijn. Het hem voorgelegde geschil wordt uitsluitend door rechtsregels beheerst.

Wanneer de rechter benaderd wordt op basis van artikel 1382 B.W., en hij moet oordelen over een bestuurlijke beslissing die een stuk beleid bevat, dan mag hij nagaan of de wettelijkheidselementen van de beslissing zijn nageleefd en daaraan de passende sancties verbinden, maar als die wette-

lijkheidselementen zijn nageleefd, dan mag hij de beleids-elementen van die beslissing niet, tenzij marginaal, toetsen.

M. BOES
Hoogleraar K.U.L.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 19 FEBRUARI 1986

Voorzitter : de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur : de h. Sace

Advocaat-generaal : mevr. Liekendael

Advocaat : mr. Draps

Beroepsgeheim — Geneesheer — Geheim — Begrip.

De behandelende geneesheer die de verbaliserende agent toestemming geeft tot het zien van de beklagde «die daartoe in staat wordt geacht», verraadt geen geheim dat hem is toevertrouwd.

S. t/ R.

Gelet op het bestreden vonnis, op 1 oktober 1985 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brussel;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 458 van het Strafwetboek en van het beroepsgeheim, doordat het bestreden vonnis niet alle vaststellingen, inlichtingen of verklaringen die door de verbalisanten in het ziekenhuis zijn verzameld, met inbegrip van de weigering om de bloedproef en de ademtest te ondergaan, terzijde laat, op grond dat de verbalisanten van de geneesheer de toestemming hadden gekregen hun onderzoekingen uit te voeren op de patiënt (thans eiser), die daartoe in staat was geacht,

terwijl het beroep van eiser op een geneesheer en zijn opneming in het ziekenhuis niet konden worden beschouwd als een poging om zich aan die onderzoekingen te onttrekken en als zodanig ook niet zijn aangemerkt; het ziekenhuis een plaats is waar de zieken aanspraak moeten kunnen maken, niet alleen op de wegens hun toestand vereiste materiële verzorging, maar ook op alle waarborgen van geheimhouding, die verenigbaar zijn met de behoeften van de dienst, en waar zij niet mogen worden lastig gevallen, op welke wijze ook; die waarborgen van geheimhouding niet door de toestemming van een geneesheer terzijde kunnen worden geschoven, de correctionele rechtbank bijgevolg, nu ze haar beslissing grondt op vaststellingen en verklaringen die zijn verkregen in strijd met het algemeen beginsel van het beroepsgeheim, artikel 458 van het Strafwetboek schendt en het recht op geheimhouding waarop eiser zich mocht beroepen miskent:

Overwegende dat het bestreden vonnis, blijkens de vermeldingen ervan, vaststelt, enerzijds, «dat noch tijdens de debatten noch uit de gegevens van het strafrechtelijk vooronderzoek gebleken is van enig geheim dat een geneesheer die geroepen was om medische hulp te verstrekken aan (eiser), zou hebben bekendgemaakt», en, anderzijds, dat weliswaar vaststaat dat de dienstdoende geneesheer van het Sint-Pietersziekenhuis de verbaliserende agent toestemming heeft gegeven tot het zien van eiser, «die daartoe in staat werd geacht», maar dat hij door het geven van die toestemming, geen geheim heeft verraden dat hem was toevertrouwd;

Overwegende dat de correctionele rechtbank aldus haar beslissing «dat de in artikel 458 van het Strafwetboek vervatte regel van het beroepsgeheim niet is miskend en dat de vervolgingen niet door nietigheid zijn aangetast», naar recht verantwoordt;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;
(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 20 FEBRUARI 1986

Voorzitter : de h. Bosly

Raadsheer-rapporteur : de h. Kreit

Advocaat-generaal : de h. Velu

Advocaten : mrs. Baltus en De Bruyn

1. Inkomstenbelastingen — Vennootschap — Simulatie — Uitkering van dividend gesimuleerd als vermindering van kapitaal — 2. Bewijs — Miskennen van bewijskracht.

1. De rechter kan wettig beslissen dat een door de algemene vergadering van een vennootschap besloten kapitaalvermindering gesimuleerd is, als hij vaststelt dat diezelfde algemene vergadering in een samengaande beraadslaging besloten heeft haar oorspronkelijk kapitaal weer samen te stellen door opneming van reeds belaste reserves ten belope van een bedrag dat ten minste gelijk is aan het bedrag van de kapitaalvermindering.

2. De bewijskracht van een akte wordt niet miskend door het arrest dat die akte ter zijde laat omdat ze fictief en gesimuleerd is.

N.V. B. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 23 oktober 1984 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 11, inzonderheid 1°, 12, inzonderheid § 1, 1° en 2°, en § 2, 164, inzonderheid 1°, van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (koninklijk besluit van 26 februari 1964), 1319, 1320, 1321 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest in feite vaststelt dat «het maatschappelijk kapitaal (van eiseres) bij besluit van de algemene vergadering van 28 november 1972, enerzijds, van 2.000.000 frank is verminderd tot 1.270.000 frank, en, anderzijds, van 1.270.000 frank op 3.500.000 frank is gebracht door omzetting van 2.230.000 frank belaste reserves, dat het bedrag van de vermindering, zijnde 730.000 frank, wat het gedeelte is van het maatschappelijk kapitaal dat is volgestort door betaling in geld, aan de aandeelhouders is terugbetaald», en beslist dat de administratie terecht van eiseres de roerende voorheffing op het voornoemd bedrag van 730.000 frank heeft gevorderd door die terugbetaling gelijk te stellen met een uitkering van dividenden, op grond: «dat, hoewel in dit geval de vormvereisten (van artikel 2 van de wet op de handelsvennootschappen) zijn nageleefd, niet is voldaan aan de voorwaarden waaronder de terugbetaling van die 730.000 frank niet belastbaar is, dat de vrijstelling van de voorheffing die een uitzondering vormt op de algemene regel dat, met toepassing van artikel 12, § 1, 2°, van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (de terugbetalingen) belastbare inkomsten zijn, enkel geldt als er werkelijk een besluit tot vermindering van het maatschappelijk kapitaal is geweest, dat een besluit dat in werkelijkheid uitmondt in een kapitaalvermeerdering, geen dergelijk besluit is, dat (eiseres) ten onrechte een onderscheid wil doen aannemen tussen, enerzijds, de oorspronkelijke wil tot vermindering die volgens haar niet kan worden tenietgedaan door het resultaat van een latere beraadslaging van de vergadering, en dat resultaat, d.w.z. de vermeerdering, dat de achtereenvolgende wilsuitingen van haar algemene vergadering onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden in zoverre zij het opzetten van een juridische constructie beogen om de betaling van de roerende voorheffing te ontwijken, dat moet worden aangenomen dat de aandeelhouders geen vermindering hebben gewild maar een herschikking van het maatschappelijk kapitaal van (eiseres) samen met een uitkering van dividenden, dat derhalve de notulen van de algemene vergadering van 28 november 1972 aan simulatie lijden met betrekking tot de vermindering van het kapitaal, aangezien die vermindering slechts fictief was»,

terwijl, eerste onderdeel, wanneer de algemene vergadering van een vennootschap in de bij artikel 72 van de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen vastgestelde vorm beslist dat het kapitaal van de vennootschap wordt verminderd en in de mate van de vermindering aan de aandeelhouders zal worden terugbetaald, het bedrag van die terugbetaling geen roerend inkomen is waarop roerende voorheffing moet worden betaald, zelfs niet als dezelfde algemene vergadering vervolgens beslist dat het aldus verminderde kapitaal door omzetting van de reserves zal worden vermeerderd (in hoofdzaak schending van de voornoemde bepalingen van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen);

tweede onderdeel, de beslissing van het arrest dat de notulen van de vergadering aan simulatie lijden en dat de kapitaalvermindering fictief is, niet kan worden afgeleid uit

de feitelijke vaststellingen van de feitenrechter, en met name niet kan worden afgeleid, zoals het arrest het doet, uit de omstandigheid dat het kapitaal bij een eerste besluit is verminderd maar onmiddellijk nadien bij een tweede besluit is vermeerderd; daaruit volgt dat het arrest niet naar recht verantwoordt dat de akte was gesimuleerd (hoofdzakelijk schending van artikel 1321 van het Burgerlijk Wetboek) en dat het arrest bijgevolg de bewijskracht van de notulen van de algemene vergadering van eiseres miskent door te stellen dat de vennootschap niet haar kapitaal had terugbetaald maar dividenden had uitgekeerd (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek), en op onwettige wijze beslist dat de roerende voorheffing verschuldigd is op het litigieuze bedrag (schending van de aangewezen bepalingen van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen):

Over de twee onderdelen samen:

Overwegende dat, opdat een gedeeltelijke terugbetaling van kapitaal van een vennootschap, verricht ingevolge een besluit van de algemene vergadering overeenkomstig artikel 72 van de Vennootschappenwet, niet kan worden aangemerkt als een inkomen uit aandelen of soortgelijke effecten, vereist is dat die vermindering niet gesimuleerd is;

Overwegende dat, enerzijds, de rechter wettig kan beslissen dat een door de algemene vergadering besloten kapitaalvermindering gesimuleerd is, als hij vaststelt dat diezelfde algemene vergadering in een samengaande beraadslaging besloten heeft haar oorspronkelijk kapitaal weer samen te stellen door opnemng van reeds belaste reserves ten belope van een bedrag dat ten minste gelijk is aan het bedrag van de kapitaalvermindering;

Overwegende dat, anderzijds, de bewijskracht van een akte niet wordt miskend door het arrest dat die akte ter zijde laat omdat ze fictief en gesimuleerd is;

Overwegende dat het arrest bijgevolg, door de in het middel weergegeven overwegingen, zijn beslissing dat de kapitaalvermindering gesimuleerd was, naar recht verantwoordt, de bewijskracht van de notulen van de algemene vergadering van eiseres niet miskent en wettig beslist dat de roerende voorheffing verschuldigd was op het litigieuze bedrag;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;
(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 21 MEI 1986

Voorzitter: de h. Stranard

Raadsheer-rapporteur: de h. Ghislain

Advocaat-generaal: de h. Piret

Radio en televisie — Wet van 30 juli 1979 betreffende de radioberichtgeving — Verbeurdverklaring.

De voorwaarde vervat in art. 42, 1°, Sw. dat de verbeurdverklaarde zaken die het voorwerp van een misdrijf uitmaken en die gediend hebben of bestemd waren tot het plegen van het misdrijf, eigendom moeten zijn van de veroordeelde, komt niet voor in art. 15 van de wet van 30 juli 1979 betreffende de radioberichtgeving. Krachtens die be-

paling worden alle zonder vergunning gehouden zend- of ontvangtoestellen voor radioverbinding en elk voorwerp dat in het bijzonder bestemd is voor hun werking verbeurdverklaard zonder beperking of voorwaarde.

Procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel t/
B. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 29 januari 1986 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

(...)

Over het middel, afgeleid uit de schending van artikel 15 van de wet van 30 juli 1979 betreffende de radioberichtgeving,

doordat het arrest uit de vaststelling dat de beklaagden, die werden vervolgd wegens het doen werken van een station voor radioverbinding zonder vergunning van de minister, gebruik hebben gemaakt van zendtoestellen of versterkers die niet aan hen toebehoorden, maar aan de door hen opgerichte V.Z.W. S., afleidt dat bij ontstentenis van een ondubbelzinnige afwijkende bepaling, de verbeurdverklaring als bedoeld in artikel 15 van de wet van 30 juli 1979 onder toepassing valt van de artikelen 42 en 43 van het Strafwetboek, ofschoon die wetsbepaling op een ondubbelzinnige wijze de verbeurdverklaring voorschrijft, ongeacht wie de eigenaar is, en doordat het arrest derhalve weigert de verbeurdverklaring uit te spreken van het in beslag genomen en op de griffie neergelegde materieel en de teruggave ervan beveelt:

Overwegende dat de voorwaarde vervat in artikel 42, 1°, van het Strafwetboek dat de verbeurdverklaarde zaken die het voorwerp van een misdrijf uitmaken en die gediend hebben of bestemd waren tot het plegen van het misdrijf eigendom moeten zijn van de veroordeelde, niet voorkomt in artikel 15 van de wet van 30 juli 1979 betreffende de radioberichtgeving; dat krachtens die bepaling alle zonder vergunning gehouden zend- of ontvangtoestellen voor radioverbinding en elk voorwerp dat in het bijzonder bestemd is voor hun werking worden verbeurdverklaard zonder beperking of voorwaarde;

Dat het middel gegrond is;

(...)

NOOT—*De verbeurdverklaring van illegale zenders*

1. De wet van 30 juli 1979 betreffende de radioberichtgeving is op 1 november 1979 in werking getreden en deze wet heft de wet van 14 mei 1930 en haar uitvoeringsbesluiten op.

Terwijl artikel 6 van de wet van 14 mei 1930 de verbeurdverklaring met uitstel toestond, wordt de toepassing van de wet van 29 juni 1964 op de opschorting, de probatie en het uitstel voortaan uitdrukkelijk uitgesloten wat de verbeurdverklaring betreft (A. Winants, «De wet van 30 juli 1979 op de radioberichtgeving», *R. W.*, 1982-83, 2356).

2. Anderzijds schrijft artikel 15 van de wet van 30 juli 1979 uitdrukkelijk voor dat de verbeurdverklaring van de zonder vergunning gehouden zend- en ontvangtoestellen voor radioverbinding en van elk voorwerp dat in het bijzonder bestemd is voor hun werking, «altijd» wordt uitgesproken.

Terecht oordeelt het Hof van Cassatie dat de wetgever een bijzondere regeling heeft ingevoerd die afwijkt van het commune strafrecht.

3. De zend- en ontvangtoestellen zijn meestal eigendom van een of andere vereniging zonder winstoogmerk, zodat de toepassing van artikel 42, 1°, van het Strafwetboek in feite elke verbeurdverklaring onmogelijk zou maken.

«Altijd» heeft hier dezelfde betekenis als «in elk geval» gebruikt in artikel 6 van de wet van 24 oktober 1902 op het spel. Dit houdt in dat de bedoelde voorwerpen niet het eigendom van de veroordeelde hoeven te zijn.

4. Luidens het vierde lid van artikel 15 van de wet van 30 juli 1979 wordt de verbeurdverklaring van de betrokken voorwerpen altijd uitgesproken, wie er ook eigenaar van is, maar twee alinea's verder zegt de wetgever dat «de bepalingen van boek I van het Strafwetboek, met inbegrip van hoofdstuk VII en van artikel 85, van toepassing zijn op de overtredingen van deze wet en van de ter uitvoering ervan genomen besluiten».

Erg logisch klinkt dat niet. Beter was het geweest indien het laatste lid van artikel 15 aldus aanving: «Met uitzondering van artikel 42, 1°, zijn de bepalingen van boek I...»

A. Vandeplass

RAAD VAN STATE

7e KAMER — 3 JULI 1986

Voorzitter: de h. Tacq

Staatsraden: de h. Verschooten en mevr. Vrints

Auditeur: de h. Roelandt

Raad van State — Handeling vatbaar voor beroep — Mutatie in het leger.

Dienstaanwijzingen, mutaties en overplaatsingen van het personeel van de Krijgsmacht moeten worden aangemerkt als maatregelen van inwendige orde, die geen wijziging brengen in de rechtstoestand van degene die er het voorwerp van is.

J. t/ Belgische Staat (Landsverdediging)

Arrest nr. 26.837

Gezien het verzoekschrift dat J., eerste sergeant-majoor, op 17 juli 1980 heeft ingediend, om de vernietiging te vorderen van de beslissing van 21 mei 1980 uitgaande van de Algemene Dienst Encadrering, houdende zijn verplichte mutatie naar het 1e Genie Bataljon op 2 juni 1980;

1. *Wat betreft de feitelijke gegevens van de zaak*

Verzoeker maakt sedert 1 september 1966 deel uit van het kader der beroepsonderofficieren. Op 26 september 1974 werd hij tot eerste sergeant-majoor benoemd. Tot op het ogenblik dat de bestreden beslissing werd genomen diende verzoeker in het Militair Hospitaal te Keulen. Op 22 april 1980 werd verzoeker telefonisch in kennis gesteld van zijn overplaatsing naar het 1e Genie Bataljon te Westhoven, wegens de komst van een vrouwelijke onderofficier. Op 22 juni 1980 ontvangt verzoeker van de Algemene Dienst Encadrering het bericht waarin zijn mutatie op 2 juni 1980 vermeld wordt.

2. Wat betreft de ontvankelijkheid van het beroep

Overwegende dat de tegenpartij bij wijze van exceptie doet gelden dat het beroep betrekking heeft op de overplaatsing van verzoeker, onderofficier in actieve dienst, zonder verandering van ambtengroep of krijgsmachtdeel, dat deze overplaatsing in het belang van de dienst gebeurde en gegrond is op overwegingen aangaande de organisatie en de werking van de onderscheidene diensten en als zodanig geen invloed heeft op verzoekers statutaire toestand, dat overplaatsingen van militairen in het leger maatregelen zijn van inwendige orde waartegen geen beroep bij de Raad van State openstaat ;

Overwegende dat dienstaanwijzingen, mutaties en overplaatsingen van het personeel van de Krijgsmacht moeten worden aangezien als maatregelen van inwendige orde, die geen wijziging brengen in de rechtstoestand van degene die er het voorwerp van is ; dat zodanige maatregelen, ook al kunnen zij wegens omstandigheden eigen aan de betrokkenne gevolgen van feitelijke aard, ook geldelijke, meebrengen, uit zichzelf niet grievend zijn ;

Overwegende dat het in verzoekers geval slechts gaat om een overplaatsing van een eenheid naar een andere ; dat de bestreden maatregel geen wijziging heeft gebracht in verzoekers rechtstoestand, ook al heeft hij gevolgen van feitelijke aard, zoals een verplichte verhuis, met zich meegebracht ; dat de exceptie moet worden aangenomen.

(...)

NOOT—Mutaties bij de Krijgsmacht

Het is lang geleden dat de Raad van State zich nog heeft moeten uitspreken over een betwisting i.v.m. overplaatsingen in het leger.

In het arrest Lejeune nr. 3.219 van 12 maart 1954, *T.B.P.*, 1954, 300-310, met noot H. Vliebergh, heeft de Raad van State reeds beslist dat de overplaatsingen van onderofficieren in het leger maatregelen van inwendige orde zijn en geen administratieve beslissingen waartegen beroep bij de Raad van State openstaat. In het arrest Sels nr. 11.725 van 23 maart 1966 besliste de Raad van State dat mutaties in het leger het karakter hebben van maatregelen van louter inwendig bestuur, tenzij zij in werkelijkheid een tuchtmaatregel uitmaken.

Militairen van alle rang staan normaal bloot aan mutaties die min of meer vaak voorkomen naar gelang van de behoeften van de dienst en berusten op strategische, tactische of administratieve overwegingen. Wegens de steeds toenemende verspreiding van de Belgische eenheden in het Atlantisch Bondgenootschap vinden die mutaties niet meer uitsluitend plaats op het grondgebied van het land. Die stand van zaken heeft de Regering genoopt maatregelen inzake schadeloosstelling uit te vaardigen ten behoeve van militairen die buitenlands in dienst zijn (*R.v.St.*, Papeians de Morchoven, nr. 9.934, 15 maart 1963, *R.J.D.A.*, 1963, 134-137, met advies E.J. Rémion).

W. Lambrechts

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

9e KAMER — 20 JUNI 1986

Voorzitter : de h. Vanderhoeght

Raadsheren : de hh. Vandeplas (rapporteur) en Van de Velde

Advocaat-generaal : de h. De Swaef

Advocaten : mrs. Meulyser loco Clinck en Schoenaerts

Stedebouw — 1. Herbouwing of verbouwing van woning — 2. Wijziging van bestemming van onroerend goed.

1. *Het inkapselen van elektriciteitsleidingen in de muren, het aanleggen of vervangen van afvoerbuizen van de riole-ring, het vernieuwen van het dak, het aanbrengen van een dakisolatie, het aanleggen van een zoldering, de verdeling van de ruimte door middel van muurtjes in snelbouwmateriaal ter vervanging van schotten in hout of bepleisterde balken kan niet worden beschouwd als het herbouwen of verbouwen van een bestaande woning in de zin van art. 44, § 1, van de Stedebouwwet.*

2. *De wijziging van de oorspronkelijke bestemming van stalling in woonhuis kan niet worden bestraft als het uitvoeren of in stand houden van «binnenverbouwingswerken aan een bijgebouw». Voor zover de wijziging van de bestemming van een onroerend goed een overtreding zou zijn van de voorschriften inzake het algemeen of het bijzonder plan van aanleg, kan dit niet worden bestraft als een overtreding van art. 44 van de Stedebouwwet.*

Stad Antwerpen t/ Van P. e.a.

Overwegende dat de politie op 18 november 1980 heeft vastgesteld dat werken werden uitgevoerd aan een gebouw gelegen achter het woonhuis opgetrokken op nr. 390 van de D.-straat ;

Overwegende dat dit gebouw beschreven staat als stalling in de bouwtoelating nr. 62/1948 afgeleverd door de gemeente op 9 juli 1948 ;

Overwegende dat de verbalisant op dat ogenblik op de gelijkvloerse verdieping geen tekenen van verbouwing heeft waargenomen ; dat op de bovenverdieping werd vastgesteld dat de hele ruimte verdeeld werd in vijf plaatsen door middel van muurtjes bestaande uit rode snelbouw ;

Overwegende dat achteraf, op 22 december 1981, werd vastgesteld dat in het gebouw elektriciteitsleidingen werden aangelegd evenals een riolering, dat de elektriciteitsleidingen op bepaalde plaatsen in de muur werden ingekapseld en dat een stroomverdelingskas werd aangebracht ; dat onder het dak isolatie was geplaatst en bepaalde plaatsen van een zoldering werden voorzien ; dat ten slotte het niveauverschil op de begane grond met 0,50 m werd verlaagd en dat scheidingsmuurtjes in snelbouw werden aangebracht ;

Overwegende dat het pand eigendom is van A. Van P. en van zijn echtgenote M.D. ; dat J. Van P., hun dochter, verklaard heeft dat zij de herstellingswerken heeft doen uitvoeren door haar man en haar zoon ;

Overwegende dat J. Van P. verklaard heeft dat ze geen toelating gekregen heeft van het college van burgemeester en schepenen en dat ze van oordeel is dat voor dergelijke herstellingswerken ook geen vergunning dient te worden aangevraagd ;

Overwegende dat op het plan gevoegd bij de op 9 juli 1948 door de gemeente afgeleverde bouwtoelating geen indeling van de ruimte op de bovenverdieping wordt vermeld ; dat uit de vaststellingen van de politie echter blijkt

dat achter het gebouw oude deuren, balken, platen en schotten lagen die, volgens de beweringen van J. Van P., uitgedbroken werden op de bovenverdieping die eertijds geëind had om de stalknechten te herbergen;

Overwegende dat volgens getuigen een vroegere knecht op deze bovenverdieping was gehuisvest van 1952 tot 1960;

Overwegende, dat steeds volgens J. Van P., de muurtjes ter afscheiding van de plaatsen op de bovenverdieping slechts ter vervanging werden aangebracht van de schotten die er vroeger bestonden;

Overwegende dat het er ten deze op aankomt na te gaan of de betrokkenen «verbouwingswerken» hebben uitgevoerd dan wel «herstellingswerken, onderhoudswerken»;

Overwegende dat de burgerlijke partij aanvoert dat de uitgevoerde werken moeten worden beschouwd als een verbouwing in de zin van de Stedebouwwet;

Overwegende echter dat het inkapselen van elektriciteitsleidingen in de muren, het aanleggen of vervangen van afvoerbuizen van de riolering, het vernieuwen van het dak, het aanbrengen van een dakisolatie, het aanleggen van een zoldering, de verdeling van de ruimte van de bovenverdieping of het gelijkvloers door middel van muurtjes in snelbouwmateriaal ter vervanging van bestaande schotten in hout of bepleisterde balken, niet kan worden beschouwd als het herbouwen of verbouwen van een bestaande woning in de zin van artikel 44, § 1, van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedebouw;

Overwegende dat de burgerlijke partij aanvoert dat de werken in feite van een gebouw aangemerkt als stalling een ruimte maakten die bestemd was als woning; dat inderdaad aan de betrokkenen veeleer wordt verweten de bestemming van het onroerend pand te hebben gewijzigd dan een reële herbouwing of verbouwing;

Overwegende dat echter rekening dient te worden gehouden met de feiten ten laste gelegd van de vier beklaagden zoals deze in de dagvaarding worden omschreven; dat het wel degelijk gaat om de uitvoering en het in stand houden van «binnenverbouwingswerken aan een bijgebouw» zoals omschreven in artikel 44 van de hierbovenvermelde Stedebouwwet;

Overwegende dat het betwiste gebouw in 1948, na vernieling door oorlogsgeweld, met toestemming van het gemeentebestuur werd herbouwd als stalling; dat de bovenverdieping hetzij van meet af hetzij ongetwijfeld vanaf 1952 werd ingericht om te dienen als huisvesting voor de stalknechten en dat te dien einde bepaalde schotten werden aangebracht ten einde deze bovenruimte in verscheidene plaatsen in te delen;

Overwegende dat ook de herinrichting van de verdieping gelijkvloers, met onder meer de vernieuwing van de elektriciteitsbedrading, de vernieuwing of verbetering van de afvoerbuizen, de herindelings van de ruimte door snelbouwuurtjes, dit alles beperkt tot de «binnenverbouwingswerken» zoals omschreven in de telastleggingen, geen uitbreiding van de bebouwde ruimte meebracht, maar in feite bestemd was om deze oorspronkelijk als stalling bedoelde verdieping te laten dienen als woonegelegenheid;

Overwegende dat, voor zoveel het de binnenruimte betreft, hetzij verbeteringen, hetzij herstellingen of vervangingen werden aangebracht die niet kunnen worden beschouwd als een herbouwing of verbouwing in de zin van

artikel 44 van bovenvermelde wet; dat de wijziging van de oorspronkelijke bestemming van stalling in woonhuis niet kan worden bestraft als het uitvoeren of in stand houden van «binnenverbouwingswerken aan een bijgebouw», feiten waarvoor de beklaagden worden vervolgd;

Overwegende dat, voor zover de wijziging van de bestemming van het onroerend goed een overtreding zou zijn van de voorschriften inzake het algemeen of het bijzonder plan van aanleg, deze inbreuk niet kan worden bestraft onder de onderhavige telastleggingen;

(...)

HOF VAN BEROEP TE GENT

13^{ebis} KAMER — 1 SEPTEMBER 1986

Voorzitter: de h. Degraeve

Raadsheren: de hh. Staessens en Delbeke

Advocaat-generaal: de h. Cauwe

Failissement — Tweede failissement — Verzettermijn.

Een gefailleerde kan niet opnieuw failliet verklaard worden voordat zijn eerste failissement afgesloten is.

De curator van het eerste failissement beschikt over een termijn van vijftien dagen om in verzet te komen tegen het vonnis dat ambtshalve het tweede failissement heeft uitgesproken.

Mr. Van der Wiele q.q. t/ C. en mr. Bailleul q.q.

Het hoger beroep, zoals ook het incidenteel beroep, betreft een vonnis van 20 november 1985, gewezen door de Rechtbank van Koophandel te Veurne, waarbij het door appellant ingesteld (derden)verzet weliswaar toelaatbaar, doch voor het overige ongegrond verklaard werd.

Het geschil heeft betrekking op de volgende feiten:

— Bij vonnis van 21 juni 1979, gewezen door de Rechtbank van Koophandel te Kortrijk, werd Johan C. in staat van failissement verklaard met appellant als curator; failissement dat tot op heden niet afgesloten werd;

— Bij vonnis van 6 maart 1985, gewezen door de Rechtbank van Koophandel te Veurne, werd diezelfde Johan C. ambtshalve insgelijks in staat van failissement verklaard met geïntimeerde als curator;

— Na publikatie op 13 maart 1985 van het failissementsvonnis, werd door appellant op 22 maart 1985 derdenverzet aangetekend;

Omtrent het incidenteel beroep

Geïntimeerde blijft het verzet ontoelaatbaar achten op grond dat appellant als «vertegenwoordiger van de gefailleerde zelf» niet binnen acht dagen zijn verzet deed.

Met deze zienswijze kan niet worden ingestemd.

De immers in artikel 473, tweede lid, van de Failissementswet bepaalde verzettermijn van acht dagen is uitsluitend de gefailleerde voorbehouden voor zover hij processueel geen partij ter zake was.

Overigens is het duidelijk dat appellant, nu het eerste failissement niet afgesloten was en hij op het punt stond een bijkomend actief (erfdeel van de gefailleerde) te verwerven (cf. zijn conclusie van 15 april 1986), namens de

boedel in het belang van de gezamenlijke schuldeisers opgetreden is en als zodanig als «elke andere belanghebbende» over een termijn van vijftien dagen beschikte, waaraan ten deze voldaan werd.

Omtrent het hoofdberoep

Nu niet betwist wordt dat het eerste faillissement van Johan C. nog steeds niet afgesloten is en dientengevolge nog in vereffening was toen hij een tweede maal failliet verklaard werd, dient het verzet insgelijks gegrond verklaard te worden.

Ook al is het juist dat de gefailleerde opnieuw handel mocht drijven na zijn faillissement, enige beschouwing waartoe geïntimeerde zich beperkt, dit neemt niet weg dat hij gefailleerde bleef en zijn uit nieuwe inkomsten verworven goederen, zekerlijk zijn nieuwe door erfenis verkregen goederen, onder aftrek van de eraan verbonden lasten en uitgaven, ten goede bleven van zijn faillissementsschuldeisers in wier belang de curator de gepaste maatregelen kan en mocht treffen.

(...)

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

1e KAMER — 6 JUNI 1986

Voorzitter: de h. Vanderveeren

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Hylebos en Govaert
Advocaat-generaal: de h. Keereman

Advocaten: mrs. Claes en Putzeys, Mergits en Van Eeckhaut en Van der Hallen loco Deprez

1. Collectieve arbeidsovereenkomst — Geschil m.b.t. uitvoering obligatoire bepaling — Individueel geschil in de zin van art. 578, 3°, Ger. W. — Bevoegdheid representatieve vakorganisaties in rechte op te treden — Art. 4 C.A.O.-wet — 2. Burgerlijke rechtspleging — a) Kort geding — Bevoegdheid van de voorzitter van de arbeidsrechtbank — Beperkingen — b) Dwangsom — Art. 1385bis Ger. W. — Arbeidsovereenkomsten — C.A.O.

1. Het geschil tussen contracterende partijen bij een C.A.O. omtrent de uitvoering van een obligatoire bepaling waarbij wordt overeengekomen gezamenlijk een verklarende brochure bij de C.A.O. uit te geven, is een «individueel geschil voortvloeiend uit een collectieve arbeidsovereenkomst» in de zin van art. 578, 3°, Ger. W. De kennisgeving van een dergelijk geschil behoort tot de bevoegdheid van de arbeidsrechtbank.

Noch de obligatoire aard van de betwiste C.A.O.-bepaling, noch de afwezigheid van eigenlijke rechtspersoonlijkheid bij de vakorganisatie kunnen beletten dat de representatieve vakorganisatie bevoegd is om in rechte op te treden krachtens art. 4 van de C.A.O.-wet.

Art. 4, tweede lid, van dezelfde wet is niet van toepassing als de tegenpartij betaling van een dwangsom vordert.

2. In kort geding kan niet worden onderzocht welke de juiste toedracht is van een C.A.O.-clausule.

Als bij de werkgevers de indruk kan worden verwekt dat het door hun organisatie bij wijze van illustratie van een C.A.O.-bepaling gepubliceerde cijfervoorbeeld, de instemming wegdraagt van de tegenpartij, vermag de voorzitter

van de arbeidsrechtbank in kort geding een rechtzetting te bevelen.

Hij kan echter niet aan de werkgeversorganisatie bevelen aan haar leden het eigen standpunt als zodanig toe te lichten aan de hand van enkele cijfervoorbeelden.

3. De bepaling van art. 1385bis van het Ger. W., die de toepassing van de dwangsom uitsluit voor vorderingen ter zake van de nakoming van arbeidsovereenkomsten, geldt voor vorderingen tot uitvoering van obligatoire C.A.O.-bepalingen.

A.B.V.V. t/ N.B.F.B.V.

Artikel 578, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt: «De arbeidsrechtbank neemt kennis (...) van de individuele geschillen betreffende de toepassing van de collectieve arbeidsovereenkomsten.»

De appellante en de geïntimeerde hebben beiden hun akkoord betuigd met de collectieve arbeidsovereenkomst van 25 januari 1985 (algemeen verbindend verklaard bij koninklijk besluit van 22 juli 1985, *B.S.*, 29 augustus 1985, 12334), maar ze zijn het oneens omtrent de uitvoering van artikel 13 van die overeenkomst, inzonderheid omtrent de voorbeelden die moeten worden opgenomen in een door hen gemeenschappelijk op te stellen brochure betreffende de toepassing van vermelde overeenkomst.

Die betwisting heeft betrekking op een verbintenis die de partijen bij die overeenkomst hebben aangegaan, nl. het opstellen van die gemeenschappelijke brochure. Ze is dan ook een individueel geschil tussen de appellante en de geïntimeerde betreffende de toepassing van de beoogde collectieve arbeidsovereenkomst.

Daaraan wordt geen afbreuk gedaan door het feit dat er onenigheid bestaat over de inhoud van die brochure. Deze kan immers geen voordelen aan de door de C.A.O. beoogde werknemers toekennen.

De in de brochure op te nemen voorbeelden mogen immers enkel betrekking hebben op aanspraken die bij de C.A.O. zelf worden erkend.

Nu geen nieuwe voordelen door de inhoud van de brochure kunnen worden verschaft, kan er niet worden gezegd dat het opstellen van de brochure en het vastleggen van haar inhoud het voorwerp van een collectief geschil kan uitmaken, zoals appellante ten onrechte beweert.

De voorzitter van de arbeidsrechtbank heeft dan ook terecht kennis genomen van het onderhavig geschil.

Dat de bij artikel 13 vastgelegde verplichtingen van obligatoire aard zijn, doordat ze verplichtingen van de contracterende partijen vaststellen, vermindert in niets hun bindend karakter voor degenen die ze hebben aangegaan.

Het zou tot een aberratie leiden de bij de wet van 5 december 1968 bedoelde organisaties enerzijds te begiftigen met de bekwaamheid contracten te sluiten en bijgevolg rechten te creëren en anderzijds dezelfde organisaties het recht en de mogelijkheid te ontzeggen om omtrent deze contractuele rechten in rechte op te treden. De bevoegdheid om in rechte op te treden is een corrolarium van de bevoegdheid om te contracteren (vergelijk mar *Parl. Bescheiden, Senaat*, 1966-67, nr. 148, *Memorie van toelichting*, blz. 12; H. Lenaerts, *Inleiding tot het sociaal recht*, blz. 336, en *Sociaal procesrecht*, blz. 149 t/m 151; R. Blanpain, *De collectieve arbeidsovereenkomst*, Arbeidsrecht CAD III, 13, blz. 14).

De geïntimeerde kan dan ook krachtens artikel 4 van de wet van 5 december 1968 (betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en paritaire comités) in rechte optreden in het onderhavig geschil dat — in de zin van dat artikel — uit de toepassing van de vermelde wet is ontstaan.

Het tweede lid van het artikel 4: «Van de organisaties kan evenwel maar schadevergoeding wegens niet-naleving van de uit een overeenkomst voortvloeiende verplichtingen worden gevorderd in de mate waarin zulks door de overeenkomst uitdrukkelijk is geregeld», is hier niet van toepassing, aangezien — ongeacht het feit dat appellante de rechtspersoonlijkheid bezit — van haar geen schadevergoeding wordt gevorderd, maar haar veroordeling tot betaling van een dwangsom, die, zoals de eerste rechter met reden oordeelde geen schadevergoeding uitmaakt en niet ermee kan worden gelijkgesteld (G.L. Ballon, *Dwangsom*, blz. 56).

Volgens appellante werd geen inbreuk begaan op artikel 13 van de C.A.O.

Hier, in kort geding, kan niet worden onderzocht welke de juiste interpretatie van die overeenkomst is en welke voorbeelden in de brochure moeten worden opgenomen. Dat behoort immers tot het bodemgeschil.

Er dient echter te worden vastgesteld dat appellante door haar publikatie van de C.A.O. met inbegrip van artikel 13 en, onmiddellijk daaropvolgend, van cijfervoorbeelden, zonder onder de aandacht van de lezers te brengen dat deze voorbeelden enkel door haar gegeven worden en geenszins in akkoord met de andere onderschrijvers van de overeenkomst, de lezers misleidt omtrent de instemming van die andere onderschrijvers met de gegeven voorbeelden.

De eerste rechter heeft dan ook terecht aan appellante bevolen binnen de door hem bepaalde termijn haar leden in kennis te stellen dat de contracterende partijen van de bedoelde overeenkomst nog steeds geen akkoord hebben bereikt inzake de uitvoering van artikel 13.

Hij gaat te ver bij het opleggen van het verbod aan appellante om haar leden elk eenzijdig werkgeversstandpunt mee te delen inzake de uitvoeringsmodaliteiten van de C.A.O., aangezien dit standpunt wel kan worden meegegeeld wanneer het buiten een brochure wordt weergegeven en daarbij duidelijk wordt gemaakt dat het gaat om een eigen en niet om een gemeenschappelijke zienswijze van de partijen bij de C.A.O., zodat misleiding alsdan is uitgesloten. Een beperking van dit opgelegde verbod is derhalve aangewezen, en ligt binnen het voorwerp van de oorspronkelijke vordering die strekte tot verbod van elke publikatie.

Ook de veroordeling tot betaling van een dwangsom werd ten onrechte door de voorzitter van de arbeidsrechtbank uitgesproken,

Krachtens artikel 1385bis van het Gerechtelijk Wetboek kan de dwangsom niet worden opgelegd ten aanzien van de vorderingen ter zake van de nakoming van arbeidsovereenkomsten.

De tekst van het artikel maakt geen onderscheid tussen de individuele en de collectieve arbeidsovereenkomsten waarvan nakoming kan worden gevorderd, zodat de dwangsom, volgens de bewoordingen van die bepaling, ook niet kan worden opgelegd ten aanzien van de vorderingen ter zake van de nakoming van collectieve arbeidsovereen-

komsten (zie ook G.L. Ballon, *Dwangsom*, nr. 155).

Het arbeidshof zou ook kunnen aannemen zoals de Nationale Arbeidsraad deed (Advies nr. 632 van 26 september 1979, Verslag over de activiteit van de Raad 1978/1979, blz. 177) dat, zowel uit de bewoordingen als uit de economie van de aan het artikel 1385bis ten grondslag liggende Beneluxovereenkomst van 26 november 1973, die gebaseerd is op burgerrechtelijke verplichtingen, blijkt dat die Beneluxovereenkomst en dus artikel 1385bis niet slaat op de vorderingen betreffende de collectieve verplichtingen die gebaseerd zijn op de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités. Het hof zou daaruit de gevolgtrekking kunnen maken dat de algemene regel van artikel 1385bis wel geldt voor de individuele verplichtingen aangegaan door de partijen van zulke collectieve overeenkomsten maar dat deze uitgesloten zijn van de toepassing van die algemene regel door de uitdrukkelijke afwijking vervat in de tweede zin van dat artikel.

(...)

NOOT—Zie het vonnis a quo van de Arbrb. Brussel, 9 juli 1985, *R.W.*, 1985-86, 966, en het artikel van M. Rigaux, «Omtrent de juridische afdwingbaarheid van obligatoire C.A.O.-bepalingen», *ib.*, 913-928.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE HASSELT

KORT GEDING — 9 OKTOBER 1986

Voorzitter : de h. Vliers

Advocaten : mrs. Van Mol en Vandebergh

Belasting over de toegevoegde waarde — Verzet tegen dwangbevel — Vordering in kort geding tot betaling van een provisioneel bedrag — Dagvaarding door de directeur — Niet ontvankelijk.

Wanneer de belastingplichtige verzet heeft gedaan tegen een door de ontvanger van de BTW uitgevaardigd dwangbevel, is hangende dat geding niet ontvankelijk de vordering in kort geding tot betaling van een provisioneel bedrag die niet door de ontvanger, maar door de directeur is ingesteld.

Belgische Staat t.. K.

De dagvaarding strekt er toe verweerder te doen veroordelen om, binnen 24 uur na de betekening van de te wijzen beschikking, aan eiser te betalen de som van 618.211 fr., als provisionele storting, zijnde belasting over de toegevoegde waarde, administratieve geldboeten, interesten en kosten.

Verweerder werpt op dat de vordering uitgaat van een onbevoegde persoon. De persoon die in casu dagvaardt als vertegenwoordiger van de Belgische Staat, is de Gewestelijke Directeur van de Administratie van de BTW, registratie en domeinen. Verweerder stelt dat enkel de ontvanger van de BTW belast is met de invordering van de BTW. De procedure van verzet, geregeld bij de wet van 3 juli 1969, houdt in dat de met de invordering belaste ambtenaar een dwangbevel uitvaardigt, geïntimeerd en uitvoerbaar verklaard

door de gewestelijke directeur van de administratie van de BTW, registratie en domeinen of door de hem aangewezen ambtenaar (art. 85, § 1). Tegen de tenuitvoerlegging van het dwangbevel kan verzet worden gedaan door de belastingsschuldige bij exploit betekend aan de staat en meer bepaald aan de ambtenaar die het dwangbevel heeft uitgevaardigd (art. 89, § 2).

Tegen deze opwerping stelt eiser dat de vordering uitgaat van een ter zake bevoegde persoon, zijnde de gewestelijke directeur van de BTW, die als orgaan van de administratie naar buiten kan treden en zich derhalve mag en kan inlaten met de invordering van de belasting. Art. 92, eerste lid, van de wet van 3 juli 1969 bepaalt immers dat het kort geding ingeleid wordt door en «op vervolging van de administratie».

Terecht merken de twee partijen op dat art. 92, eerste lid, niet expliciet bepaalt dat de dagvaarding in kort geding uitgaat van de ontvanger, zijnde de met de invordering belaste ambtenaar.

Daartegenover staat dat het dwangbevel slechts door laatstgenoemde ambtenaar wordt uitgevaardigd, gevisieerd en uitvoerbaar verklaard door de gewestelijke directeur van de administratie van de BTW, registratie en domeinen. Dit houdt derhalve in dat de gewestelijke directeur niet bevoegd is om een dwangbevel uit te vaardigen en dat het exploit van verzet door de belastingplichtige betekend dient te worden aan de ambtenaar die het dwangbevel heeft uitgevaardigd.

Verweerder deed verzet om de tenuitvoerlegging van het dwangbevel te stuiten, en zoals blijkt uit bijlage 8 (dossier eiser) gebeurde de betekening aan de Belgische Staat (minister van Financiën) in de persoon van de rekenplichtige van het BTW-ontvangkantoor te Hasselt.

Zo het geding ten gronde door verweerder wordt ingesteld tegen de ambtenaar die het dwangbevel heeft uitgevaardigd, conform art. 90 van de wet van 3 juli 1969, en dus niet tegen de gewestelijke directeur van de administratie van de BTW, dan komt het niet aangewezen voor dat deze laatste ambtenaar namens de Belgische Staat dagvaardt in kort geding. Immers, de gewestelijke directeur heeft niet de bevoegdheid die aan de ontvanger expliciet wordt toegekend: deze laatste is belast met de invordering van de BTW.

De vordering is derhalve niet ontvankelijk.

(...)

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof Antwerpen (1e Kamer), 19 oktober 1983

Overeenkomst — Overheidsopdrachten — Latere invoeging van een herzieningsformule — Goedkeuring van de toezichthoudende overheid — Weerslag op de contractuele rechtsverhoudingen.

In de overeenkomst van 10 april 1973 tussen appellante, de gemeente Brasschaat, en geïntimeerde, aannemer, kwam aanvankelijk slechts een herzieningsformule voor de lonen en sociale lasten voor. In 1974 vroeg geïntimeerde ook een

herzieningsformule voor de materialen. Op 27 februari 1975 stemde appellante daarmee in, maar zij verklaarde herhaaldelijk dat zij, zolang geen goedkeuring van de hogere overheid kwam, slechts volgens de oorspronkelijke formule kon betalen. Geïntimeerde verlangde echter onmiddellijke betaling en maakte op 11 februari 1977 aanspraak op 162.120 fr. aan interest. De goedkeuring van de bestendige deputatie volgde op 29 maart 1977.

«Overwegende dat appellante weigert de verwijlinteressen te betalen daar de verplichting tot het betalen van de bijkomende herzieningen slechts ontstaat nadat de hogere overheid goedkeuring heeft verleend (brief van 24 mei 1977); dat deze stelling door geïntimeerde wordt betwist (brief van 27 mei 1977); dat beide partijen in hun verdere briefwisseling op hun standpunt blijven staan;

«Overwegende dat de goedkeuring een rechtshandeling van de toezieende overheid is waardoor de beslissing van de gedecentraliseerde overheid volledige uitwerking verkrijgt; dat het aan goedkeuring onderworpen besluit bestaat, maar in beginsel niet vatbaar is voor uitvoering, zolang het niet is goedgekeurd; dat het besluit slechts uitwerking heeft onder de opschortende voorwaarde dat goedkeuring wordt verleend; dat, wanneer goedkeuring wordt verkregen, deze tot op de datum van het goedgekeurde besluit terugwerkt (A. Mast, *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht*, 7e druk, 1981, nr. 84, p. 86);

«Overwegende dat de vorderingsstaten met de aangepaste herzieningsclausule op 27 februari 1975 uitwerking hebben gekregen;

«Overwegende dat de toepassing van artikel 1179 B.W. tot hetzelfde resultaat leidt; dat het derhalve overbodig is daarop verder in te gaan;

«Overwegende dat artikel 1181 B.W. in casu niet van toepassing is, daar de overeenkomst zelf tussen partijen niet onder opschortende voorwaarde werd gesloten;

«Overwegende dat appellante de gewijzigde vorderingsstaten vanaf 27 februari 1975 verschuldigd is zodat geïntimeerde aanspraak kan maken op de inmiddels vervallen interesten.»

(Voorzitter: de h. De Vocht — Raadsheren: de h. Raymaekers en mevr. Bourgeois — Advocaten: mrs. Dierckx-sens en Greve loco Van Passel — In de zaak: Gemeente Brasschaat t/ N.V. C.)

NOOT—Zie over deze problematiek: Dirix, E., «Overeenkomsten onderworpen aan goedkeuring van de overheid», noot onder Hof Antwerpen, 4 mei 1977, *R.W.*, 1978-79, 878-879; Lenaerts, H., conclusie voor Cass., 5 juni 1981, *R.W.*, 1981-82, 245-249, evenals de annotaties bij dit arrest: Herbots, J., «Contrat sous condition suspensive: conséquences de la faute commise par une partie 'pendente conditione'», *R.C.J.B.*, 1983, 204-222; Dieux, X., «Des effets de la tutelle d'approbation sur les contrats conclus avec une autorité publique subordonnée», *Adm. Publ. T.*, 1984, 145-163.

Hof Brussel (6e Kamer), 6 december 1983

Onrechtmatige daad — Aansprakelijkheid — Aankoop van een niet door de verkoper geassembleerde tractor — Ongeval te wijten aan een assemblagefout

— *Tekortkoming van de verkoper aan de contractueel opgelegde verplichting tot levering van een voor normaal veilig gebruik geschikt voertuig — Geen andere schade dan die te wijten aan de contractuele tekortkoming.*

De N.V. L. kocht op 29 juli 1970 een tractor bij de N.V. C., tweede geïntimeerde. De tractor was geassembleerd door de N.V. Van H., eerste geïntimeerde. Op 26 november 1970 deed zich een ongeval voor doordat de stilstaande tractor, hoewel de handrem was opgezet, zich in beweging zette. Eerste appellanten, curators van de koopster, en tweede appellante, haar verzekeraar, hebben de geïntimeerden tot schadeloosstelling gedagvaard op grond dat de schade die de tractor opliep wegens het loskomen van de handrem (te wijten aan het ontbreken van een veiligheidsklep) slechts mogelijk is geweest door de nalatigheid van geïntimeerden bij het assembleren en verifiëren van het remsysteem; zij beweren dat die fout te wijten is aan beide geïntimeerden daar de N.V. C. in feite de verkoopdienst is van de N.V. Van H. en samen met deze de firma Van H. uitmaakt. De vorderingen van de appellanten beogen het herstel van een door onrechtmatige daad veroorzaakte schade. Ten aanzien van de verkoopster, tweede geïntimeerde, beslist het hof:

«Overwegende dat de door appellanten ontwikkelde stelling moet worden beoordeeld in het licht van volgende beginselen: er moet een foutieve rechtschendende en schadeberokkende daad, nalatigheid of onvoorzichtigheid in de persoon van geïntimeerden bewezen worden door appellanten (cf. artt. 1382 en 1383 B.W.; Cass., 25 juni 1953, *Pas.*, 1953, I, 857; 14 november 1927, *Pas.*, 1928, I, 9; 17 november 1927, *Pas.*, 1928, I, 13, en 6 juni 1939, *Pas.*, 1939, I, 284); bovendien dient in de verhouding koper/verkoper deze fout de schending uit te maken van een buitencontractuele verplichting en dient ook de schade buitencontractueel te zijn (cf. De Page, II, 2e ed., nr. 927, blz. 854, en Cass., 7 december 1973, *Pas.*, 1974, I, 376: 'La responsabilité aquilienne ne peut être engagée que si la faute imputée constitue la violation non de l'obligation contractuelle, mais d'une obligation qui s'impose à tous et si cette faute a causé un autre dommage que celui résultant seulement de la mauvaise exécution du contrat»);

«Overwegende dat uit de voorgebrachte stukken blijkt dat de litigieuze tractor Fiat besteld werd bij en gefactureerd werd door de P.V.B.A. C., thans N.V. C., tweede geïntimeerde; dat C. derhalve ongetwijfeld ter zake als verkoper is opgetreden;

«Overwegende dat niet wordt betwist dat C., waarvan de maatschappelijke zetel toen gevestigd was aan de M.-straat, 61 te K. en thans in dezelfde lokaliteit aan de B.-straat, 61 een van de P.V.B.A. Van H. en Zonen, thans N.V. Van H., gevestigd aan nr. 58 van dezelfde straat en lokaliteit, eerste geïntimeerde, afzonderlijk juridisch bestaan leidt; dat het maatschappelijk doel van beide maatschappijen overigens verschillend is; dat C. zich immers belast met de import en assemblage van vrachtwagens en tractors van het merk Fiat (cf. voormelde factuur), terwijl de N.V. Van H. autobussen en autocars construeert en verkoopt;

Overwegende dat de onder hoofdstuk II van dit arrest omschreven quasi-delictuele fout, door appellanten aan geïntimeerden verweten, berust op een technisch verslag

van 30 november 1970 van expert Collard, in casu aangeesteld door tweede appellante, en van een lid van het expertisebureau Y. Courtejoie, aangesteld door 'La défense automobile et sportive'; dat erop dient te worden gewezen dat bewust verslag waarbij de oorzaak van het ongeval wordt opgespoord, niet contradictoair is wat beide geïntimeerden betreft en hun derhalve niet kan worden tegengeworpen, daar geen van beiden erop vertegenwoordigd werd; dat er vervolgens op dient te worden gewezen dat in het verslag het loskomen van de handrem wegens het ontbreken van een veiligheidsklep ter fixatie ervan 'bijna zeker' wordt toegeschreven aan een bij de assemblage verkeerd plaatsen van de klep in zijn gleuf;

«Overwegende dientengevolge dat, afgezien van de niet-tengevoeligheden van voormeld verslag aan beide geïntimeerden en van de niet absolute zekerheid nopens de oorzaak, in elk geval dient te worden vastgesteld dat de voorgestelde assemblagefout tot de aansprakelijkheid van tweede geïntimeerde, de N.V. C., behoort (cf. haar supra gemeld maatschappelijk doel) en dat de schade, waarvoor vergoeding wordt geëist, geen andere is dan die welke louter uit het gebrek uitvoeren van haar door het contract koop-verkoop opgelegde verplichting tot levering van een voor een normaal veilig gebruik geschikt voertuig volgt, derwijze dat aan haar zijde geen afzonderlijke buitencontractuele fout noch buitencontractuele schadeoorzaak bestaat (cf. Cass., 7 december 1973 voormeld; Gent, 16 juni 1975, *R.G.A.R.*, 1977, nr. 9726).»

(Voorzitter: de h. Deviaene — Raadsheren: de hh. Van Malderen en Cerckel — Advocaten: mrs. Dewachter, Beuken loco Vergels en Ehlinger — In de zaak: mrs. Philippart de Foy en Jamart q.q. en N.V. D. t/ N.V. Van H. en N.V. C.)

NOOT—Betreffende de problematiek van de samenloop van contractuele en aquiliaanse aansprakelijkheid bij produktenaansprakelijkheid raadplege men: Cousy, H., *Problemen van produktenaansprakelijkheid*, Brussel, Bruylant, 1978, 331-334, nrs. 214-229; Fredericq, S. en Kruit-hof, R., «La responsabilité professionnelle du fait des produits», in *Rapports belges au Xe Congrès international de droit comparé*, Brussel, Bruylant, 1978, (107), 122-126, nrs. 19-23.

Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt (4e Kamer), 10 oktober 1985

Werkloosheid — Recht op uitkeringen — Werkverlating — Arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd — Mondelinge overeenkomst — Uitvoering te goeder trouw — Geen administratieve sanctie.

Een jonge werkloze sloot, na het beëindigen van zijn studie, mondeling een tijdelijke arbeidsovereenkomst die afliep bij het begin van zijn legerdienst. De R.V.A. stelde dat de overeenkomst, daar ze niet schriftelijk was gesteld, moest worden beschouwd als een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd. De werkloze werd voor dertien weken uitgesloten van het recht op uitkeringen wegens

werkverlating daar hij zich na het beëindigen van zijn legerdienst niet opnieuw bij de werkgever had aangeboden.

De Arbeidsrechtbank te Tongeren vernietigde de administratieve beslissing. Het arbeidshof sluit zich o.m. op de volgende gronden aan bij de eerste rechter :

«Appellant toont niet aan dat geïntimeerde op 31 januari 1974 het werk in de steenbakkerij S. verlaten heeft zonder wettige reden in de zin van artikel 134 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid ; een dergelijk bewijs vloeit niet voort uit de in de administratieve beslissing vermelde omstandigheid dat een arbeidsovereenkomst voor bepaalde duur, namelijk tot aan de legerdienst ; het is daarbij naar ons gevoelen onverschillig dat geïntimeerde al of niet zou hebben geweten dat het tijdsbeding schriftelijk vastgelegd moest zijn.

«Het bestuur betoogt in hoger beroep dat geïntimeerde zich na het beëindigen van de legerdienst opnieuw bij de werkgever had moeten aanmelden, minstens om de opzeggingstermijn uit te doen (zeven dagen) ; het komt ons evenwel voor dat er voldoende aanduidingen zijn om de realiteit van het tijdsbeding te aanvaarden ; en de Rijksdienst doet geen redelijke wetstoepassing wanneer hij de toekenning van de werkloosheidsuitkeringen zou laten afhangen van de voorwaarde dat de werknemer zich tegenover de werkgever moet gaan opstellen op een wijze die niet strookt met de goede trouw in hun relatie.»

(Voorzitter : de h. Romain — Raadsheren in sociale zaken : de hh. Droogmans en Leunen — Advocaat-generaal : de h. Van Nuffel — Advocaten : mrs Deckers loco Lambrechts en Collette — In de zaak : R.V.A. t/ D.)

Arbh. Antwerpen (2e Kamer), 20 januari 1986

Burgerlijke rechtspleging — Berusting — Aanbod bij conclusie een bepaald bedrag te betalen — Ondertekend door advocaat — Schijnmandaat — Ontkentenis van proceshandeling.

Voor appellante is in eerste aanleg een conclusie genomen waarin gevraagd werd haar akte te verlenen dat ze aanbood een vergoeding van 187.461 fr. te betalen. Het hof oordeelde dat dit aanbod een gerechtelijke bekenenis was en een voorafgaande berusting inhield, en dat geen hoger beroep kan worden ingesteld tegen een beslissing waarbij de rechter toekent wat bij conclusie aanvaard en voorgesteld was. Betreffende de bewering dat het om een rechtshandeling ging die buiten het mandaat ad litem van de advocaat viel, beslist het hof :

«Overwegende dat appellante terecht stelt dat, aangezien deze rechtshandelingen buiten de draagwijdte vallen van het mandaat ad litem, voormelde berusting en erkenning, zonder bijzondere volmacht hiertoe, niet door haar advocaat bij conclusie kon worden gedaan ; dat de raadsman van appellante zich evenwel ter terechtzitting voor de arbeidsrechtbank en bij de ondertekening van voormelde tweede conclusie in dit verband als de bijzondere gemachtigde van appellante heeft voorgedaan, dit benevens zijn mandaat ad litem ; dat geïntimeerde en de eerste rechter overtuigd werden dat de raadsman van appellante voormeld bijzonder mandaat van appellante gekregen had ; dat

de erkenning en berusting blijkbaar gewettigd werden door de handtekening van de bijzondere gemachtigde van appellante, zodat geïntimeerde de arbeidsrechtbank niet heeft verzocht geen rekening te houden met deze aanbieding op basis van artikel 850 van het Gerechtelijk Wetboek ; dat de arbeidsrechtbank niet ambtshalve kon onderzoeken of de raadsman van appellante hiertoe bijzonder gemachtigd was (Rb. Luik, 19 december 1980, *Jur. Liège*, 1981, 171) ;

«Overwegende dat appellante weliswaar de proceshandeling, voor zover inderdaad geen bijzonder mandaat hiertoe werd verleend, van onwaarde kon laten verklaren ; dat hiertoe evenwel een procedure tot ontkenenis van proceshandeling volgens de regels van de tussenkomst diende te worden ingesteld, te samen met het instellen van het beroep tegen het vonnis a quo ; dat appellante evenwel in gebreke is gebleven deze procedure van ontkenenis van proceshandeling (artikelen 848-849 van het Gerechtelijk Wetboek), waarbij het vermoeden van artikel 440, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek niet zou gelden, in te stellen ; dat bij ontstentenis hiervan met de loutere verklaring a posteriori van appellante bij conclusie in hoger beroep, ondertekend door de kwestieuze raadsman namens appellante, dat deze raadsman destijds benevens zijn mandaat ad litem, geen bijzonder mandaat had gekregen om de kwestieuze aanbieding te doen, geen rekening kan worden gehouden ; dat, in casu, bij verzuim van appellante te bekwaamere tijd de procedure tot ontkenenis van proceshandeling in te stellen, de raadsman van appellante dient te worden beschouwd als zijnde bijzonder gemachtigd te zijn geweest om de kwestieuze aanbieding te doen, dit alleszins op basis van de principes van het schijnmandaat ;

«Overwegende dat het hoofdberoep dientengevolge als niet ontvankelijk dient te worden beschouwd.»

(Voorzitter : de h. Boes — Raadsheren in sociale zaken : de hh. Trekker en Donckers — Advocaten : mrs. Janssens loco Smits en Buysens — In de zaak : N.V. B. t/ D.)

NOOT—Vgl. Cass., 1 december 1983, *R.W.*, 1984-85, 835, noot.

Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt (2e Kamer), 9 juni 1986

Vereniging zonder winstoogmerk — Burgerlijke rechtspleging — Instellen van een rechtsoverdraging — Beslissing van de raad van bestuur vereist.

«Appellant betoogt dat eerste geïntimeerde, die een vereniging zonder winstoogmerk is, ter zake niet in rechte getreden is overeenkomstig artikel 13, eerste lid, van de wet van 27 juni 1921 waarbij aan de verenigingen zonder winstgevend doel en aan de instellingen van openbaar nut rechtspersoonlijkheid wordt verleend. Het vermelde wetsartikel 13, eerste lid, bepaalt : 'De beheerraad leidt de zaken der vereniging en vertegenwoordigt deze bij elke gerechtelijke en buitengerechtelijke akte. Hij kan onder zijne verantwoordelijkheid, zijne bevoegdheden overdragen aan een zijner leden of zelfs, indien de statuten of de algemene vergadering het toelaten, aan een derde.

«Eerste geïntimeerde ontkent niet dat de raad van beheer niet beslist heeft ter zake een rechtsoverdraging in te stellen, doch betoogt dat de bevoegdheid om namens de V.Z.W. te

beslissen in rechte op te treden berust bij mej. Maria V., die overeenkomstig artikel 13 van de statuten van de vereniging werd aangesteld om vanaf 1 januari 1979 de functie van afgevaardigde beheerder uit te oefenen en derhalve rechtsgeldig het initiatief tot het instellen van de onderhavige vordering kon nemen.

«Het vermelde artikel 13 van de statuten bepaalt: 'De beheerraad mag het dagelijks beheer van de vereniging toevertrouwen aan een afgevaardigd-beheerder, gekozen door en onder de leden van de vereniging: deze zal het gebruik hebben van de maatschappelijke handtekening. Voor alle handelingen die vallen buiten het dagelijks beheer, zoals verwerven, vervreemden, verbouwen, in pand geven van onroerende goederen, aangaan van leningen, is de gezamenlijke handtekening van twee leden van de beheerraad vereist en voldoende, mits voorafgaande goedkeuring door de algemene vergadering.'

«In dat verband dient evenwel te worden gesteld dat de overdracht van de bevoegdheid het dagelijks beheer waar te nemen, evenmin trouwens als de overdracht van de bevoegdheid om daden van beschikking te stellen, geen delegatie inhoudt van de bevoegdheid om namens de vereniging te beslissen in rechte te treden (Cass., 21 juni 1949, *Pas.*, 1949, I, 460). Laatstevermeld mandaat moet uitdrukkelijk zijn (J. Lindemans, *Verenigingen zonder winstoogmerk*, nr. 527).

«Nu uit niets blijkt dat de vermelde afgevaardigde-beheerder of enig ander persoon het mandaat om in rechte te treden had ontvangen, kon te dezen de vordering alleen worden ingesteld krachtens een beslissing van de raad van beheer.

«Aangezien een dergelijke beslissing niet voorligt, had de eerste rechter de vordering niet ontvankelijk moeten verklaren.»

(Voorzitter: de h. Loos — Raadsheren in sociale zaken: de hh. Broothaerts en Van Rode — Advocaten: mrs. Verachtert en Houbrechts — In de zaak: V. t/ V.Z.W. P.)

NOOT—Zie R.v.St., 8 oktober 1985, *R.W.*, 1985-86, 1932, en de noot van W. Lambrechts, «Het instellen van het rechtsgeding door een rechtspersoon».

Rb. Veurne (1e Kamer), 18 april 1985

Huur — Verlenging wegens buitengewone omstandigheden — Afwerking van nieuwe woning — Vertraging door uitzonderlijke vorstperiode.

Rechtdoende op de hoofdeis van de eisers, beslist de rechtbank dat de opzegging voor eigen bewoning geldig is tegen 31 mei 1985. Betreffende de tegeneis van de huurders beslist de rechtbank:

«Bij aangetekend schrijven van 16 januari 1985 vroegen de huurders overeenkomstig artikel 1759bis B.W. een verlenging tot 1 augustus 1985; deze vraag werd hernieuwd in de conclusie neergelegd op 2 januari 1985. De huurwet van 22 januari 1985 bepaalt dat de verlenging moet worden gevraagd uiterlijk één maand vóór het einde van de overeenkomst waaraan in casu ruimschoots wordt voldaan (*De*

nieuwe huurwet in 1985, B. Hubeau, Lippens, Vandela-notte, blz. 67).

«De verlenging wegens buitengewone omstandigheden is een rechtsfiguur die gecreëerd werd om noodsituaties op te vangen; de rechter oordeelt soeverein over de ernst van de feiten en kan rekening houden met alle gewijzigde omstandigheden (*idem*, p. 68).

«De discussie betreft een periode van twee maanden: de vervaldag is 31 mei 1985 en de verlenging wordt gevraagd tot 1 augustus 1985. Niettegenstaande alle verzoeningstussenkomsten van de rechtbank ter zitting, konden partijen geen overeenkomst treffen omtrent deze betwisting.

«De architect van de huurders heeft op 8 maart 1985 een geschreven attest afgeleverd waarop het uitvoeringsschema afwerkfase staat vermeld van de aan de gang zijnde villa in opbouw waarvan de voorlopige oplevering wordt bepaald op 1 juli 1985. De afwerking van de nieuwe woning is als een buitengewone omstandigheid te beschouwen, temeer daar de huurders oorspronkelijk werden opgezegd tegen 1 augustus 1985. Bovendien werd de bouw vertraagd door de uitzonderlijke vorstperiode in de maanden januari en februari 1985, zodat het oorspronkelijke afwerkingschema moeilijk kon worden gevolgd. Bovendien heeft de dochter van appellanten ter zitting van 14 maart 1985 bij wijze van inlichting de rechtbank meegedeeld dat zij haar tandartsenpraktijk mocht blijven uitoefenen in een gehuurd pand tot de woning van haar ouders (gehuurd door geïntimeerde) vrij kwam.

«De buitengewone omstandigheden zekerlijk voorhanden (*De nieuwe huurwet*, Recht en Praktijk, 1984, nr. 6, p. 75 e.v.). De huurders wordt een verlenging toegestaan tot en met 31 juli 1985.»

(Voorzitter: de h. Deschepper — Rechter: de hh. Colle en Handschoewerker — Advocaten: mrs. Lagrou en Loones — In de zaak: M. en F. t/ C. en S.)

Rb. Turnhout (1e Kamer), 13 november 1985

Onrechtmatige daad — Aansprakelijkheid — Motorcrosswedstrijd — Risicoaanvaarding.

Tijdens een motorcrosswedstrijd in de 500 cc-klasse komt een der deelnemers (D.) ten val en belandt zijn machine in het publiek. Een der toeschouwers (B.) raakt hierbij ernstig gewond. De vraag naar de aansprakelijkheid van D. wordt als volgt beantwoord:

«Overwegende dat, ter beoordeling van de verantwoordelijkheid voor ongevallen welke zich voordoen tijdens een motorcrosswedstrijd, de bepalingen van het Wegverkeersreglement, onder meer in verband met de snelheid, niet kunnen worden toegepast op de deelnemers; dat het juist de bedoeling is om tijdens een motorcrosswedstrijd een zo hoog mogelijke snelheid te ontwikkelen — ongeacht de staat van het parcours — ten einde als eerste de eindmeet te halen; dat D. dan ook niet kan worden verweten dat hij een overdreven snelheid zou hebben aangehouden;

«Overwegende dat de algemene regels van de voorzichtigheid in het normale verkeer evenmin dienstig zijn als norm om een eventuele fout van een deelnemer van een motorcrosswedstrijd te beoordelen; dat evident tijdens der-

gelijke wedstrijden de voorzichtigheidsplicht voor de deelnemers beperkter is dan in het normale leven; dat de deelnemers, om de wedstrijd te winnen, risico's mogen nemen die niet toegelaten zouden zijn op de openbare weg; dat als maatstaf dient te worden genomen het gedrag van een normaal zorgvuldige en voorzichtige deelnemer aan een motorcrosswedstrijd in dezelfde omstandigheden;

«Overwegende dat het inherent is aan zulke wedstrijden dat elke normaal voorzichtige deelnemer ten val kan komen — wat trouwens frequent gebeurt en één van de aantrekkingspunten vormt voor het publiek — en de controle over zijn motor kan verliezen; dat geen fout in de zin van de artt. 1382-1383 ten laste van D. bewezen voorkomt, zodat het slachtoffer zijn schade zelf dient te dragen;

«Overwegende dat trouwens de toeschouwers het risico van dergelijke wedstrijden kennen en door hun aanwezigheid aanvaarden het risico te dragen van de normale ongevallen, verbonden aan dergelijke wedstrijden; dat enkel in geval van een duidelijk bewezen fout of niet-naleving van de zorgvuldigheidsverplichting van de deelnemer, de toeschouwer aanspraak kan maken op schadevergoeding; dat de foutloze aansprakelijkheid niet geldt voor dergelijke gevallen (cf. risico-aanvaarding — N. Geelhand, *R.W.*, 1981-82, 1942 e.v.).»

(Voorzitter: de h. Biesmans — Rechters: de hh. Van Cauwenbergh en Hulpiau — Advocaten: mrs. Jacobs loco Boel en Lens en Monard — In de zaak: B. t/ D.)

Arbrb. Gent (1e Kamer), 24 maart 1986

Arbeidsongeval — Verergering — Herziening — Ingangsdatum van het nieuwe percentage van blijvende arbeidsongeschiktheid — Datum waarop de verergering het eerst is vastgesteld.

«De deskundige stelt een verergering van de blijvende 'invaliditeit' vast van 5 t.h. naar 20 t.h. Hij stelt voor dit percentage op 1 juli 1983 toe te kennen.

(...)

«Eiser vordert 20 t.h. vanaf 19 december 1980, zijnde de datum van homologatie, of minstens vanaf 1 juli 1983, datum van onderzoek door de raadgevende arts.

«Verweerster stelt voor de dag waarop de verergering in rechte ingeroepen werd, als ingangsdatum te nemen (met verwijzing naar Cass., 6 september 1963, *Pas.*, 1964, I, 16; Arbrb. Gent, 21 november 1974, *R.G.A.R.*, 1975, 9468). Voor verweerster is de datum van bezoek van eiser aan zijn persoonlijke raadsgeneesheer niet te aanvaarden omdat hij 'geen objectief karakter heeft'.

(...)

«Wat betreft de ingangsdatum van de verergering werd een verergering vastgesteld op 22 juni 1983 door dr. V., op 1 juli 1983 door dr. H. en op 4 augustus 1983 door prof. De C.

«Derhalve is de stelling van verweerster om als ingangsdatum 28 november 1983, datum van vrijwillige verschijning van partijen voor de arbeidsrechtbank, te nemen, niet verantwoord, aangezien er gegevens zijn die het mogelijk maken een vroegere datum te bepalen.

«De stelling van eiser om de datum van homologatie te nemen is evenmin te verantwoorden om de pertinente rede-

nen die verweerster in haar conclusie uiteenzet.

«De subsidiair door eiser voorgestelde datum van 1 juli 1983 kan wel worden aangenomen daar hij ongeveer samenvalt met de vaststellingen van twee andere artsen. Het is normaal dat een vonnis dat als rechtsverklarend moet worden aangemerkt, teruggaat tot op het ogenblik dat het recht ontstond (noot Grosseemann, H., *R.G.A.R.*, 1975, 9468).»

(Voorzitter: de h. Petit — Rechters in sociale zaken: de hh. Roovers en Balcaen — Advocaten: mrs. Devos loco De Lathauwer en Danneels — In de zaak: T. t/ D.)

Kh. Dendermonde, afd. St. Niklaas, 24 juni 1986

Rechtsvordering — Rechtsverwerking — Langdurig stilzitten van eiser.

«Overwegende dat de eis steunt op de aannemingsovereenkomst op 26 maart 1962 gesloten tussen enerzijds de heer R., eiser, en anderzijds de heer C.V., aannemer van bouwwerken, betreffende het bouwen van een woonhuis;

«Overwegende dat de eis dateert van 14 mei 1964. Het verslag werd door de deskundige definitief opgesteld op 11 februari 1967. De heer C.V. overleed op 10 juni 1968, de heer K. overleed op 15 september 1983, de personen die de P.V.B.A. V.-V., later overgenomen door de P.V.B.A. V. en Zoon vertegenwoordigen, zijn overleden (feit niet betwist), de eis werd hervat bij exploit van 18 oktober 1984, d.i. 20 jaar na datum van de inleidende dagvaarding, 17 jaar na het deponeren van het deskundig verslag en 16 jaar na het overlijden van de hoofdaannemer de heer C.V.;

«Overwegende dat, nu eiser geen aanvaardbare uitleg verstrekt voor het 17 jaar stilzitten, mag worden aanvaard dat tussen hem en de hoofdaannemer C.V. het geschil werd bijgelegd. Anders had eiser onmiddellijk na het overlijden van de hoofdaannemer voornoemd op 10 juni 1968, tot herdaging en gedinghervatting door de erfgenamen laten overgaan, hetgeen pas na zestien jaar is geschied;

«Dat door dit langdurig stilzitten, eiser aan de gedinghervattende verwerende partijen, de noodzakelijke verweermiddelen heeft ontnomen;

«Dat dient te worden vastgesteld dat rechtsverwerking is ingetreden, hetgeen de eis ongegrond maakt.»

(Voorzitter: de h. Tas — Advocaten: mrs. Pauwels, Hoornaert, Sabbe loco Goddeeris, Van den Berghe, en Burm — In de zaak: R. t/ P.V.B.A. V. en C.V.)

NOOT—Over de figuur der *rechtsverwerking* o.m.: E. Dirix, en A. Van Oevelen, «Kroniek verbintenissenrecht», *R.W.*, 1980-81, 2441-2443, en 1985-86, 95-96; P. Van Ommeslaghe en H.A.M. Aaftink, «Rechtsverwerking en afstand van recht», *T.P.R.*, 1980, 735 en 793; H. Bocken in *R.W.*, 1979-80, 1569-1572.

Vred. Menen, 15 juni 1983

Handelshuur — Verbouwingen door de huurder — Voorwaarden — Esthetische waarde van het gebouw

niet in het gedrang brengen — Verzet van de verhuurder gesteund op sentimentele overwegingen — Ongegrond.

«Art. 5 van de oorspronkelijke huurovereenkomst bepaalt dat voor alle veranderingen, verbouwingen of aanpassingen vooraf de schriftelijke toestemming dient te worden gevraagd door de huurders aan de eigenaar, met naleving van de procedure van art. 7 van de Handelshuurwet. Art. 7, dat zoals alle bepalingen van de Handelshuurwet van imperatieve aard is (cf. H.H. APR. éd. 71/nr. 513 punt 2), stelt als voorwaarde o.m. voor het mogen uitvoeren van verbouwingswerken bij verzet van de eigenaar: primo, dat de kosten van die werken drie jaar huur niet te boven gaan en dienstig zijn voor de onderneming van de huurders, secundo, dat die geplande werken de veiligheid, salubriteit of esthetische waarde van het gebouw niet in het gedrang brengen.

«Het vervuld zijn van de eerste voorwaarde werd nimmer betwist door eerste verweerster. Daar die voorwaarde imperatief is, onderzoeken wij ook of ze effectief vervuld is. Bij de plaatsopneming deelden partijen ons mee dat de maandelijkse huur sinds 1 januari 1983 13.200 fr. bedroeg. Over een periode van drie jaar bedraagt de huur 475.200 fr. Daar de geraamde totaalprijs onder laatstgenoemd cijfer ligt, is die voorwaarde vervuld.

«Het vervuld zijn van de tweede voorwaarde werd tijdig betwist met eerste verweersters verzet bij brief van 30 december 1982, geformuleerd binnen dertig dagen aanvangend op 20 december 1982, of datum van eisers brief hun verzoek inhoudende.

«Wij zijn van oordeel dat het verzet van eerste verweerster ongegrond is:

«Het pand, ons voldoende bekend, is een winkelhuis met twee verdiepingen en gelijkvloers twee étalages met winkel deur in het midden — en op de zijkant een private ingang sdeur. De voorgevel is opgetrokken in klassieke stijl en is bezet met een gele gevelsteen, met uitzondering van de uit stalramen en de winkel deur, die omrand zijn met donker-

bruine tegelstenen. Over de hele breedte van de voorgevel loopt een uitspringende luifel. In de huidige uitvoering contrasteren stijl en bouwmaterialen der uitstalramen en winkel deur met de rest van de voorgevel. De huidige uitvoering komt ons onesthetisch over. Bovendien zijn winkelramen en winkel deur ouderwets en commercieel niet langer attractief.

«De geplande bouwwerken, of de nieuwe uitstalramen en winkel deur zullen verwerkt worden in één glasoppervlak, dat zich volgens ons esthetisch zeer goed zal integreren in de bestaande gevel. De geplande vernieuwing ligt in de lijn van vele gelijkaardige vernieuwde handelspanden. In de nabijheid liggen gelijkaardige vernieuwde handelspanden zoals de Brugsestraat nrs. 12 en 13.

«Ter staving van de uitleg bij de plaatsopneming over de geplande bouwwerken voegden eerste eisers bij hun dossier een brief van de Rijksdienst voor Monumentenzorg die geen bezwaar had tegen de geplande werken, alsmede de bouwtoelating van de Stad Menen na gunstig advies van Stedebouw.

«Het verzet van eerste verweerster is in hoofdzaak gebaseerd op sentimentele overwegingen zoals blijkt uit haar verklaring bij de plaatsopneming: 'Mevrouw H., ondervraagd over haar verzet of haar opmerkingen in verband met de volgens haar schending van de esthetische waarde ingevolge de geplande verbouwingswerken, antwoordt dat zij wenst dat de gevel blijft zoals hij is: 1) omdat zij die façade vroeger met wijlen haar man zo laten bouwen heeft; 2) omdat zij van oordeel is dat na de verbouwing de gevel van haar winkelpand geschonden zal zijn en niet meer dezelfde esthetiek zal vertonen zoals vroeger.'

«Eerste verweerster kon geen afdoende en bewezen redenen aanhalen ter staving van haar bewering dat de litigieuze vernieuwing onesthetisch zou zijn, en de salubriteit en veiligheid van haar pand in gevaar zou brengen.»

(Rechter: de h. De Brouwer — Advocaten: mrs. Gheysens, Vilain en Claeys — In de zaak: M. e.a. t/ H. e.a.)

EUROPEES RECHT

OVERZICHT VAN DE RECHTSPRAAK VAN HET HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (1985-1986) (tweede deel)*

5. Communautair douanerecht

a. Gemeenschappelijk douanetarief

In antwoord op prejudiciële vragen (betreffende tariefposten van het gemeenschappelijk douanetarief) van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 26 september 1985 (zaak 166/84, Thomasdünger GmbH t. Oberfinanzdirektion Frankfurt am Main) voor recht verklaard dat:

— het beslissend criterium voor de indeling van een goed in post 31.03, en niet in post 26.02, de aanwezigheid is van een meststof, in casu fosfaat, in een dusdanige hoeveelheid,

dat het produkt in de landbouw als bemestingsmiddel kan worden gebruikt; bevat een produkt echter niet voldoende meststoffen om als bemestingsmiddel te kunnen worden aangemerkt, dan wordt het niet in post 31.03 ingedeeld;

— de in aantekening 2, onder A, opgesomde produkten (met uitzondering van superfosfaten) onder postonderverdeling 31.03 A.II vallen indien zij zich in hun oorspronkelijke toestand bevinden en daarentegen onder postonderverdeling 31.03.B, vallen indien het gaat om mengsels ervan of mengsels met andere, niet-mestende anorganische stoffen;

— de vaststelling van deze omstandigheden tot de bevoegdheid behoort van de nationale rechter die van de zaak kennis neemt.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 7 oktober 1985

* Het eerste deel is verschenen in nr. 18, 1233 e.v.

(zaak 163/84, Hauptzollamt Hannover t. Telefunken Fernseh und Rundfunk) voor recht verklaard dat een radio/plaatspeler/cassettespelercombinatie, aangeboden met twee luidsprekers om met die combinatie te worden gebruikt, een onder post 85.15 van het GDT vallend goederenassortiment vormt, indien de goederen in één verpakking worden aangeboden en bestemd zijn, ter voldoening van een bepaalde behoefte, te zamen te worden verhandeld.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest eveneens van 7 oktober 1985 (zaak 223/84, Telefunken Fernseh und Rundfunk GmbH t. Oberfinanzdirektion München) voor recht verklaard dat een als timer/tuner aangeduid toestel, bestaande uit een kleurentelevisie-ontvangstgedeelte met een geheugen voor twaalf programma's en een schakelklok voor het in- en uitschakelen van het toestel tot tien dagen van tevoren, dat voor het weergeven van de ontvangen programma's moet worden verbonden met een videocassetterecorder van een bepaald type, te beschouwen is als een onderdeel of toebehoren in de zin van postonderverdeling 92.13 D van het gemeenschappelijk douanetarief.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Finanzgericht Baden-Württemberg heeft het Hof in een arrest van 10 oktober 1985 (zaak 200/84 E. Daiber t. Hauptzollamt Reutlingen) voor recht verklaard dat als voorwerpen voor verzamelingen in de zin van post 99.05 GDT moeten worden aangemerkt, de voorwerpen die voldoen aan de vereisten om in een verzameling te worden opgenomen; dit houdt in dat zij betrekkelijk zeldzaam moeten zijn, normalerwijze niet de bestemming krijgen waarvoor zij oorspronkelijk vervaardigd zijn, anders dan soortgelijke gebruiksvoorwerpen buiten het courante circuit in speciaalzaken worden verkocht, en een hoge waarde hebben. Van belang zijn uit historisch of etnografisch oogpunt in de zin van post 99.05 GDT, de voorwerpen voor verzamelingen die voor de mensheid een doorbraak betekenen op de weg van de vooruitgang, dan wel kenmerkend zijn voor een etappe in deze ontwikkeling.

In een tweede arrest van dezelfde datum (zaak 252/84 Collector Guns GmbH t. Hauptzollamt Koblenz) heeft het Hof zich in dezelfde zin uitgesproken.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Finanzgericht te München betreffende de geldigheid van een verordening van de Raad inzake de tijdelijke volledige schorsing van de rechten van het GDT voor bepaalde typen elektronische geheugens van postonderverdeling ex 85.21 D II heeft het Hof in een arrest van 14 november 1985 (zaak 227/94, Texas Instruments Deutschland GmbH t. Hauptzollamt München-Mitte) de ruime beoordelingsmarge erkend die de Raad aan art. 28 EEG-Verdrag ontleent, welke beoordelingsmarge echter geen aanleiding mag geven tot machtsafwijking of discriminaties, waarvan echter in casu niet is gebleken.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Verwaltungsgericht Frankfurt am Main heeft het Hof in een arrest van 12 december 1985 (zaak 165/84, Krohn GmbH t. Bundesanstalt für Landwirtschaftliche Marktordnung) voor recht verklaard: 1° dat art. 3, lid 6, van verordening nr. 2655/82 van 1 oktober 1982 houdende uitvoeringsbepalingen van de invoerregeling van 1982, voor produkten van post 07.06 A van het GDT van oorsprong uit andere derde landen dan Thailand, aldus moet worden uitgelegd, dat het van toepas-

sing is op de situatie van importeurs van produkten van die tariefpost van oorsprong uit Thailand, beheerst door verordening nr. 2029/82 van de Commissie van 22 juli 1982; 2° dat de toepassing van art. 3, lid 6, van voornoemde verordening nr. 2655/82 van de Commissie op importen van produkten van post 07.06 A van het GDT van oorsprong uit Thailand, dient te geschieden volgens de termijn- en procedurevoorwaarden van die bepalingen.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 27 februari 1986 (zaak 57/85, Senelco GmbH t. Oberfinanzdirektion München) voor recht verklaard dat aantekening 2, gelezen in samenhang met aantekening 5 bij afdeling XVI van het GDT aldus moet worden uitgelegd, dat afzonderlijk aangeboden delen of onderdelen van een elektrische machine die signalen uitzendt, overeenkomstig punt b van voornoemde aantekening 2 onder dezelfde tariefpost vallen als de betrokken machine, wanneer zij wegens hun eigen functie uitsluitend voor die machine zijn bestemd.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 27 februari 1986 (zaak 38/85, Bienengräber & Co KG t. Hauptzollamt Hamburg-Jonas) voor recht verklaard dat aantekening 3 bij hoofdstuk 97 van het GDT aldus moet worden uitgelegd, dat een figuur slechts een pop in de zin van postonderverdeling 97.02 A van het GDT is, indien eventueel aanwezige dierlijke kenmerken volstrekt van ondergeschikt en gering belang zijn en het algemeen voorkomen van de figuur in wezen overeenstemt met het beeld van de mens.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 18 maart 1986 (zaak 58/85, Ethicon GmbH t. Hauptzollamt Itzehoe) geoordeeld dat de aanduidingen van produkten waarvoor op grond van art. 28 EEG-Verdrag schorsing van douanerechten werd toegestaan dient te worden uitgelegd volgens objectieve criteria inherent aan hun formulering en dat het niet mogelijk is ze toe te passen in strijd met hun tekst op andere produkten zelfs indien die produkten door hun eigenschappen en hun gebruik niet verschillen van die welke door de schorsing worden gedekt. Onder verwijzing naar de ruime beoordelingsmarge die de Raad ontleent aan art. 28 EEG-Verdrag, heeft het Hof verder geoordeeld dat de op grond van die bepaling vastgestelde verordeningen niet discriminerend waren, aangezien ze berusten op objectieve en controleerbare criteria, en dat evenmin is gebleken van enig element dat het mogelijk zou maken te besluiten tot machtsafwijking of manifeste vergissing in de beoordeling van de gegevens van de economische situatie bij de Raad.

Op verzoek van het Hessische Finanzgericht heeft het Hof zich in een arrest van 26 juni 1986 (zaak 203/85, Nicolet Instrument GmbH t. Hauptzollamt Frankfurt am Main) uitgesproken over de geldigheid van een beschikking van de Commissie waarbij wordt vastgesteld dat een bepaald uit de V.S.A. ingevoerd apparaat niet met de in verordening nr. 1998/75 van de Raad van 10 juli 1975 (zoals gewijzigd door verordening nr. 1027/79 van de Raad) voorziene vrijstelling van de rechten van het GDT ten gunste van voorwerpen met een educatief, wetenschappelijk of cultureel karakter, kan worden ingevoerd. Het Hof was van oordeel dat niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid van die beschikking kunnen aantasten.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 10 juli 1986 (zaak 222/85, Hauptzollamt Osnabrück t. Kleiderwerke Hela Lampe GmbH & Co KG) voor recht verklaard dat het GDT op 23 december 1975 aldus moest worden uitgelegd, dat «jeans»-pantalons van klassieke snit met voorsluiting van links naar rechts, als herenbovenkleding onder post 61.01 moesten worden ingedeeld.

b. Douanewaarde

In antwoord op prejudiciële vragen van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 10 december 1985 (zaak 290/84, Hauptzollamt Schweinfurt t. Mainfrucht Obstverwertung GmbH) voor recht verklaard dat, wanneer de binnenlandse koper aan de buitenlandse verkoper, naast de prijs van de waar, op grond van een afzonderlijke factuur een bijzonder bedrag heeft betaald voor «vervoerkosten binnen de Gemeenschap», de transactiewaarde in de zin van art. 3, lid 1, van verordening 1224/80 van de Raad van 28 mei 1980 inzake de douanewaarde, enkel het eerste van die bedragen omvat; dat, wanneer de omstandigheden dit rechtvaardigen, de bevoegde douane-instanties echter kunnen overgaan tot verificatie van de op bedoelde kosten betrekking hebbende factuur, om na te gaan of het niet om fictieve kosten gaat.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 4 januari 1986 (zaak 65/85, Hauptzollamt Hamburg-Ericus t. Van Houten International GmbH) voor recht verklaard dat art. 3, leden 1 en 3, van verordening nr. 1224/80 van de Raad van 28 mei 1980 inzake de douanewaarde van goederen, aldus moet worden uitgelegd, dat in het geval van koopovereenkomsten met zogenoemd n.v.g.-beding de weegkosten bij aankomst geen deel uitmaken van de transactiewaarde wanneer deze weegkosten ten laste van de koper komen.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 12 juni 1986 (zaak 183/85, Hauptzollamt Itzehoe t. H.J. Repenning GmbH) voor recht verklaard dat art. 3, lid 1, van verordening nr. 1224/80 van de Raad van 28 mei 1980 inzake de douanewaarde van goederen aldus moet worden uitgelegd, dat wanneer een goed vrij van schade is gekocht, doch vóór de inklaring schade oploopt, de ter bepaling van de transactiewaarde werkelijk betaalde of te betalen prijs moet worden verminderd naar evenredigheid van de geleden schade.

c. Ander communautair douanerecht

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Hessische Finanzgericht heeft het Hof in een arrest van 12 december 1985 (zaak 214/84, Stinnes AG t. Hauptzollamt Kessel) voor recht verklaard dat de term «navordering» in art. 8 van verordening nr. 1697/79 van de Raad van 24 juli 1979 (inzake navordering van de rechten bij invoer of bij uitvoer die niet van de belastingplichtige zijn opgeëist voor goederen welke zijn aangegeven voor een douaneregeling waaruit de verplichting tot betaling van dergelijke rechten voortvloeit) moet worden verstaan als betrekking hebbende op iedere afzonderlijke invoer- of uitvoerverrichting, maar dat deze uitlegging er zich niet tegen verzet, dat in de praktijk meerdere onderscheiden navorderingen op één heffingsnota

worden samengevat, wanneer elk dier navorderingen een bedrag betreft dat hoger is dan het in art. 8, eerste alinea, van voornoemde verordening bepaalde bedrag.

6. Mededinging

a. Art. 85 EEG-Verdrag

Het Hof verwierp in een arrest van 11 juli 1985 (zaak 42/84, Remia BV e.a. t. Commissie) een beroep strekkende tot nietigverklaring van een beschikking van de Commissie van 12 december 1983 (*P.B.*, 1983, L 376, p. 22), waarin de Commissie oordeelde dat de tijdsduur en de geografische reikwijdte van de concurrentieverboden opgenomen in de in casu aangemelde overeenkomsten tot overdracht van ondernemingen excessief waren en de mededinging beperkten, dat de intracommunautaire handel ongunstig werd beïnvloed en dat de aangemelde overeenkomsten niet in aanmerking kwamen voor een ontheffing krachtens art. 85, lid 3. Het Hof oordeelde dat concurrentieverboden in overeenkomsten tot overdracht van ondernemingen in beginsel tot voordeel hebben dat zij de totstandkoming en de doeltreffendheid van een overdracht waarborgen, doch dat van een dergelijk gunstig effect op de mededinging evenwel slechts sprake kan zijn indien dit soort concurrentieverboden noodzakelijk zijn voor de overdracht van de verkochte onderneming, en de duur en de werkingssfeer ervan strikt beperkt zijn tot hetgeen ter bereiking van dat doel vereist is: slechts indien aan deze voorwaarden voldaan is kunnen de concurrentieverboden aan het verbod van art. 85, lid 1, ontsnappen. Het Hof besliste dat de Commissie in casu een juiste beoordeling had gegeven van de voorliggende feiten en terecht beslist had dat het voorliggend concurrentieverbod strijdig was met het art. 85, lid 1, EEG-Verdrag, en het verwierp het beroep tegen de weigering van de Commissie een ontheffing krachtens art. 85, lid 3, EEG-Verdrag te verlenen die beruiste op de overweging dat verzoeksters er niet in geslaagd waren aan te tonen dat de handhaving van het concurrentieverbod na een tijdvak van vier jaar bijdroeg tot verbetering van de produkten of tot verbetering van technische of economische vooruitgang. Volgens het Hof hadden de verzoeksters evenmin overtuigende bewijzen aangevoerd dat de handhaving van dat concurrentieverbod de betrokken ondernemingen geen concurrentiebeperkingen oplegde die voor het bereiken van de doelstellingen van de overdracht niet onmisbaar waren. Rekening houdend met de aan de Commissie toekomende beoordelingsvrijheid was volgens het Hof van Justitie niet komen vast te staan dat de bestreden beschikking onjuist is gemotiveerd of op een onjuiste beoordeling beruist.

In een arrest van 17 september 1985 (gevoegde zaken 25-26/84, Ford-Werke AG te Keulen t. Ford of Europe Inc., te Wilmington) verwierp het Hof twee beroepen tot nietigverklaring van beschikking 83/560 van de Commissie van 16 november 1983 (*P.B.*, 1983, L 327, p. 31), waarin de Commissie haar beschikking van 18 augustus 1982, houdende voorlopige maatregelen (*P.B.*, 1982, L 256, p. 20), introk en besliste dat de hoofddealerovereenkomst, welke voor de verkoop van Ford-voertuigen door Ford AG met Duitse dealers is gesloten, de mededinging beperkt en een ongunstige invloed op de tussenstaatse handel in de zin van art. 85, lid 1, EEG-Verdrag heeft en dat die hoofddealero-

vereenkomst zoals ze sinds 1 mei 1982 door Ford AG werd toegepast, niet voor een ontheffing krachtens art. 85, lid 3, van het EEG-Verdrag in aanmerking komt. Het Hof besliste, met betrekking tot het argument van de verzoeksters dat de staking van levering van auto's met rechtse besturing een eenzijdige handeling is die niet onder het verbod van art. 85 EEG-Verdrag valt, dat de overeenkomsten die een selectief distributiestelsel vormen en gericht zijn op de instandhouding van een gespecialiseerde handelstak die in staat is specifieke prestaties voor technisch geavanceerde producten te leveren, normalerwijze worden gesloten voor de regeling van de distributie van deze producten gedurende een bepaald aantal jaren. Die overeenkomsten dienen noodzakelijkerwijze bepaalde aspecten aan latere beslissingen van de fabrikant over te laten. Dergelijke beslissingen van de fabrikant vormen geen eenzijdig optreden van de onderneming dat, zoals verzoeksters betogen, aan het verbod van artikel 85, lid 1, EEG-Verdrag zou ontsnappen. Zij passen daarentegen in de contractuele betrekkingen tussen de onderneming en haar wederverkopers. De toelating tot het distributienet van Ford AG impliceert immers dat de betrokkenen het beleid van Ford ter zake van de op de Duitse markt te leveren modellen aanvaarden. Het Hof verwierp verder in het arrest ook de door verzoeksters aangevoerde middelen die ontleend waren aan de onjuistheid van de in de bestreden beschikking gevolgde redenering, het misbruik van bevoegdheid, de schending van het beginsel van de rechtszekerheid en de onvoldoende motivering.

Het Hof verwierp in een arrest van 10 december 1985 (gevoegde zaken 240-242, 261, 262, 268 en 269/82, Stichting Sigarettenindustrie (SSI) e.a. t. Commissie) een beroep strekkende tot nietigverklaring van een beschikking van 15 juli 1982 (*P.B.*, 1982, 3, 232, p. 1), waarin de Commissie had vastgesteld dat verzoeksters via een aantal overeenkomsten en onderling afgestemde gedragingen, in de sector tabaksfabrikaten, verschillende inbreuken hadden gepleegd op art. 85, lid 1, EEG-Verdrag door overeenkomsten te sluiten inzake handelsmarges voor grossiers en detailhandelaren in tabaksfabrikaten, en waarin de Commissie tevens geweigerd had de bij haar aangemelde bonusregeling-speciaalzaken en de overeenkomsten tot vaststelling van maximum handelsmarges van grossiers en detailhandelaren een ontheffing te verlenen als bedoeld in art. 85, lid 3, EEG-Verdrag, en waarin zij alle verzoeksters, behalve de SSI, geldboeten had opgelegd. Het Hof verwierp, na een grondig onderzoek van alle elementen in de voorliggende zaak, het voornaamste door verzoeksters opgeworpen middel als zou niet voldaan zijn aan de voorwaarden voor de toepassing van art. 85, lid 1, daar, volgens verzoeksters, hun overeenkomsten en onderling afgestemde gedragingen geen beperking van de mededinging tot doel of tot gevolg zouden hebben vanwege de onmogelijkheid van mededinging in de sector van tabaksfabrikaten als uitvloeisel van het wettelijk stelsel (accijns en prijsregime), de druk van de overheid en het bestaan van een hoge multiplicator, ten gevolge van het hoge niveau van de ad valorem accijns, en omdat zij de handel tussen de Lid-Statens niet zouden kunnen beïnvloeden. Ook de andere middelen van de verzoeksters, namelijk als zou de beschikking van de Commissie een innerlijke tegenstrijdigheid bevatten en een schending inhouden van art. 15 van verordening nr. 17/62 van de Raad, werden verworpen, evenals het argument inhouden-

de dat het art. 190 EEG-Verdrag geschonden zou zijn, doordat de Commissie onvoldoende op de argumenten van verzoeksters was ingegaan. Het Hof erkende wel dat één onderneming doordat zij later op de Nederlandse markt was gekomen, een minder actieve rol had gespeeld dan de overige verzoeksters en bijgevolg de haar opgelegde geldboete moest worden verminderd (cf. het arrest H. Van Landewyck e.a. (Fedetab) t. Commissie (gevoegde zaken 209 tot 215 en 218/79) van 29 oktober 1980, *Jur.*, 1980, p. 3125).

In een arrest van 10 december 1985 (zaak 260/82, Nederlandse Sigarenwinkeliers Organisatie t. Commissie) verwierp het Hof een beroep tot nietigverklaring van de reeds in bovenstaand arrest van dezelfde datum aangehaalde beschikking van de Commissie van 15 juli 1982, inzonderheid van de artt. 1, 3 en 4 van die beschikking, voor zover zij betrekking hadden op een overeenkomst over een bonusregeling voor speciaalzaken. Het Hof verwierp, op dezelfde wijze als in het bovenstaande arrest van dezelfde datum, het argument als zou niet voldaan zijn aan de voorwaarden voor de toepassing van art. 85, lid 1, EEG-Verdrag. Ook het door verzoekster aangevoerde middel als zou het art. 85, lid 3, EEG-Verdrag geschonden zijn, werd door het Hof verworpen daar het oordeelde dat de Commissie terecht had geoordeeld dat niet is aangetoond dat de bonus noodzakelijk was voor de instandhouding van een net van speciaalzaken, noch dat is aangetoond dat zonder een overeenkomst waardoor de meerderheid van de fabrikanten en importeurs gebonden was, geen gelijkwaardige kortingen hadden kunnen worden verleend.

Het Hof verklaarde, in antwoord op een prejudiciële vraag van de Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel over de uitlegging van art. 85 EEG-Verdrag, in een arrest van 10 december 1985 (zaak 31/85, SA ETA Fabriques d'Ebauches t. SA DK Investment - SA Horolec - SA Scor) voor recht dat een clause in een alleenverkoopovereenkomst, waarbij de fabrikant zich tegenover zijn concessiehouder verbindt garantie op zijn producten te verlenen na de verkoop ervan aan de gebruiker, en op grond waarvan hij de garantie weigert aan de afnemers van nevendistributeurs, onverenigbaar is met art. 85, lid 1, EEG-Verdrag voor zover de eventueel daardoor veroorzaakte beperking van de mededinging de handel tussen de Lid-Statens ongunstig beïnvloedt, wat in casu door de nationale rechterlijke instantie zal moeten worden nagegaan.

In een arrest van 28 januari 1986 (zaak 161/84, Pronuptia de Paris GmbH, Frankfurt am Main t. Pronuptia de Paris Irmgard Schillgallis, Hamburg) verklaarde het Hof in antwoord op een aantal prejudiciële vragen van het Bundesgerichtshof over de uitlegging van art. 85 EEG-Verdrag en van verordening nr. 67/67 van de Commissie van 22 maart 1967, nadat het onderscheid had gemaakt tussen franchise-dienstenovereenkomsten, franchise-verkoopovereenkomsten en franchise-productieovereenkomsten en nadat het gezegd had zich verder in zijn arrest alleen nog uit te spreken over franchise-verkoopovereenkomsten, voor recht:

1. dat de verenigbaarheid van franchise-verkoopovereenkomsten met art. 85, lid 1, EEG-Verdrag afhangt van de clausules die dergelijke overeenkomsten bevatten, en van hun economische context;

2. dat clausules die onmisbaar zijn om te verhinderen

dat concurrenten gebruik maken van de door de franchisegever overgedragen know-how en verleende bijstand, geen beperkingen zijn van de mededinging in de zin van art. 85, lid 1;

3. dat de clausules ter regeling van het toezicht dat onmisbaar is voor het behoud van de identiteit en de reputatie van het door het handelsmerk gesymboliseerde verkoopnet, evenmin beperkingen zijn van de mededinging in de zin van art. 85, lid 1;

4. dat de clausules die een verdeling van de markt tot stand brengen tussen de franchisegever en -nemer of tussen de franchisenemers onderling, beperkingen van de mededinging zijn in de zin van art. 85, lid 1;

5. dat de mededeling van adviesprijzen door de franchisegever aan de franchisenemer geen beperking vormt van de mededinging, mits er tussen franchisegever en franchisenemers of tussen franchisenemers geen onderlinge afstemming bestaat om deze prijzen ook werkelijk toe te passen;

6. dat franchise-verkoopovereenkomsten die clausules bevatten waarmee een verdeling van de markt tussen franchisegever en franchisenemer of tussen franchisenemers onderling tot stand wordt gebracht, de handel tussen Lid-Staten ongunstig kunnen beïnvloeden.

Het Hof verklaarde tevens voor recht, na erop te hebben gewezen dat franchise-verkoopovereenkomsten zich onderscheiden van alleenverkoopovereenkomsten of overeenkomsten voor erkende wederverkopers in een selectief distributiestelsel, die niet het gebruik van een zelfde handelsmerk, de toepassing van eenvormig commerciële methodes of de betaling van royalties in ruil voor de toegestane voordelen meebrengen, dat verordening nr. 67/67 niet van toepassing is op franchise-verkoopovereenkomsten als die welke in het kader van deze procedure werden onderzocht.

Een nietigheidsberoep, ingesteld door de licentiegever tegen een beschikking van de Commissie van 11 juli 1983 (*P.B.*, 1983, L 229, p. 1) heeft het Hof de gelegenheid gegeven zich in een arrest van 25 februari 1986 (zaak 193/83, *Windsurfing International Inc. t. Commissie*) uit te spreken over de verenigbaarheid met art. 85, lid 1, EEG-Verdrag van een aantal clausules in licentieovereenkomsten. Na te hebben aangenomen — met de Commissie — dat het Duitse octrooi van de licentiegever niet de volledige zeilplank betrof maar enkel het tuig, overwoog het Hof dat de clausules in de licentieovereenkomsten die betrekking hebben op de elementen in de zeilplank welke niet onder het Duitse octrooi vallen of die uitgaan van de volledige zeilplank geen rechtvaardiging kunnen vinden in de bescherming van de industriële eigendom.

M.b.t. 6 van de 7 door de Commissie veroordeelde clausules kwam het Hof vervolgens eveneens tot het besluit dat zij als inbreuken op art. 85, lid 1, EEG-Verdrag dienden te worden aangemerkt: (1e) de verplichting van de licentienemers om de octrooien onder licentie slechts te gebruiken voor de fabricage van zeilplanken waarvan het planktype vooraf door de licentiegever was goedgekeurd; (2e) de verplichting van de licentienemers om onder het Duitse octrooi vervaardigd tuig niet afzonderlijk en zonder de door licentiegever goedgekeurde plank aan te bieden; (3e) de verplichting van de licentienemers om op de romp van door hen aangeboden zeilplanken de vermelding «onder licentie van ...» aan te brengen; (4e) de verplichting van de licentienemers bepaalde merken van de licentiegever als geldige

waremerken te erkennen; (5e) de mogelijkheid voor de licentiegever om de licentieovereenkomst op te zeggen, indien de licentienemers tot vervaardiging in octrooivrij gebied over zouden gaan; (6e) de verplichting van de licentienemers om de geldigheid van het octrooi onder licentie niet te betwisten.

Anders dan de Commissie was het Hof echter van oordeel dat de aan licentienemers opgelegde verplichting om voor onder het Duitse octrooi vervaardigd tuig de licentierechten slechts te betalen op basis van de nettoverkoopprijs van een complete zeilplank geen inbreuk vormt op art. 85, lid 1, EEG-Verdrag. Op dit punt evenals op enkele ondergeschikte punten (niet-aanwezigheid van sommige van bovengenoemde clausules in enkele van de gesloten licentieovereenkomsten) werd de beschikking van de Commissie nietig verklaard. De door de Commissie aan de licentiegever opgelegde boete werd door het Hof teruggebracht van 50.000 Ecu tot 25.000 Ecu.

Het Hof verklaarde in een arrest van 30 april 1986 (gevoegde zaken 290-213/84, *Openbaar Ministerie t. L. Asjes e.a.*), in antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal de police te Parijs over de uitlegging van sommige bepalingen van het EEG-Verdrag en met name van art. 85, lid 1, om de verenigbaarheid met die bepalingen te kunnen beoordelen van de in het Franse recht voorziene goedkeuringsprocedure voor luchtvaarttarieven, voor recht dat het in strijd is met de verplichtingen die op de Lid-Staten rusten ingevolge art. 5 EEG-Verdrag, gelezen in samenhang met de artikelen 3, sub f, en 85, met name lid 1, om luchtvaarttarieven goed te keuren en dusdoende de werking ervan te versterken, wanneer, bij ontstentenis van een door de Raad op grond van art. 87 vastgestelde regeling, in de vorm en volgens de procedures genoemd in art. 88 of art. 89, lid 2, wordt vastgesteld dat die tarieven het resultaat zijn van een overeenkomst, van een besluit van ondernemersverenigingen of van een met art. 85 strijdige onderling afgestemde gedraging. Het Hof besliste in dit belangrijke arrest o.m. dat met name wat de mededingingsregels betreft, dient te worden opgemerkt dat, wanneer het verdrag bepaalde activiteiten aan de toepassing van deze regels heeft willen onttrekken, daartoe een uitdrukkelijke afwijking is voorzien, wat voor het vervoer niet het geval is, zodat moet worden geconcludeerd dat de mededingingsregels van het verdrag, en inzonderheid die van de artt. 85 tot en met 90, van toepassing zijn op die sector: het luchtvervoer blijft, precies als de andere wijzen van vervoer, onderworpen aan de algemene regels van het verdrag, daaronder begrepen de mededingingsregels. Wat de gevolgen betreft van het ontbreken, in de sector luchtvervoer, van een regeling tot uitvoering van de artt. 85 en 86 van het verdrag, oordeelde het Hof dat, bij gebreke van een regeling als bedoeld in art. 87 EEG-Verdrag, de artikelen 88 en 89 van toepassing blijven, waarbij moet worden opgemerkt dat ingevolge art. 88 de «autoriteiten van de Lid-Staten», waaronder echter niet mogen verstaan worden de strafrechterlijke instanties die tot taak hebben wetsinbreuken te beteugelen, verplicht zijn de artikelen 85, met name lid 3, en 86 toe te passen, zolang geen regeling in de zin van art. 87 is vastgesteld. Bij gebreke van een door de bevoegde nationale autoriteiten krachtens artikel 88 genomen beslissing waarbij wordt vastgesteld dat een bepaalde tariefafspraken tussen luchtvaartmaatschappijen onder het verbod van artikel 85,

lid 1, valt en daaraan niet kan worden onttrokken op grond van lid 3 van datzelfde artikel, of bij gebreke van een beschikking van de Commissie krachtens artikel 89, lid 2, waarbij wordt vastgesteld dat die afspraak een inbreuk vormt op artikel 85, lid 1, is een nationale rechterlijke instantie als die welke de onderhavige zaken bij het Hof ahangig heeft gemaakt, niet gerechtigd om uit eigen beweging vast te stellen dat de betrokken tariefafspraken onverenigbaar is met art. 85, lid 1. Daarbij moet evenwel gepreciseerd worden dat, in afwachting dat voor de betrokken sector een regeling als bedoeld in art. 87 wordt vastgesteld, de nationale rechterlijke instanties, wanneer hetzij op initiatief van de nationale autoriteiten krachtens artikel 88 hetzij op initiatief van de Commissie krachtens artikel 89, lid 2, een dergelijke vaststelling is gedaan, daaraan alle gevolgen moeten verbinden en met name moeten concluderen dat de tariefafspraken waarop die vaststelling betrekking heeft, ingevolge art. 85, lid 2, van rechtswege nietig zijn.

Het Hof heeft in zijn arrest van 24 juni 1986 (zaak 53/85, Akzo Chemie BV en Akzo Chemie UK t. Commissie) een door de Commissie bij brief van 18 december 1984 aan verzoeksters meegedeelde beschikking, waarbij een derde klager inzage is gegeven van documenten van beweerdelijk vertrouwelijke aard, nietig verklaard, daar, hoewel de Commissie in casu verzoeksters de gelegenheid heeft geboden hun standpunt kenbaar te maken en zij een naar behoren gemotiveerde beschikking gegeven heeft over het vertrouwelijk karakter van de betrokken documenten en over de vraag of zij mochten worden meegedeeld, zij anderzijds evenwel terzelfder tijd, en bij een onlosmakelijk met die beschikking verbonden handeling, heeft besloten de documenten aan de klager af te geven, nog voordat zij verzoeksters van haar conclusies in kennis had gesteld. Duidende heeft zij het hen onmogelijk gemaakt gebruik te maken van de door artikel 173 juncto artikel 185 EEG-Verdrag geboden rechtsmiddelen om tenuitvoerlegging van de bestreden beschikking te voorkomen. Immers, waar de Commissie de derde klager bepaalde onder de geheimhoudingsplicht vallende gegevens mag meedelen wanneer dit noodzakelijk is voor een goed verloop van de instructie, mag zij in geen geval aan deze derde klager documenten meedelen die zakengeheimen bevatten, en hoewel het aan de Commissie toekomt om te beoordelen of een document al dan niet zakengeheimen bevat, dient zij ter zake een naar behoren gemotiveerde beschikking te geven die ter kennis van de onderneming moet worden gebracht, waarbij de Commissie evenwel, alvorens haar beschikking uit te voeren, de onderneming de mogelijkheid moet geven zich tot het Hof te wenden ten einde de beoordeling van de Commissie te doen toetsen en de mededeling te verhinderen. Het Hof verklaarde verder in dit arrest het beroep van verzoekerster in zoverre het ertoe strekte dat het Hof de Commissie zou gelasten de aan de derde klager meegedeelde documenten terug te vorderen, niet ontvankelijk, daar het Hof in het kader van de wettigheidstoetsing krachtens art. 173 EEG-Verdrag niet bevoegd is dergelijke bevelen te geven.

b. Art. 86 EEG-Verdrag

In een arrest van 3 oktober 1985 (zaak 311/84, SA Centre belge d'Etudes de Marché-Télé-Marketing (CBEM) t. SA Compagnie luxembourgeoise de Télédistribution (CLT)

en SA Information Publicité Benelux (IPB) verklaarde het Hof, in antwoord op twee prejudiciële vragen van de ondervoorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel over de uitlegging van het art. 86 EEG-Verdrag, voor recht dat deze bepaling aldus moet worden uitgelegd, dat zij van toepassing is op een onderneming met een machtspositie op een bepaalde markt, ook wanneer deze machtspositie niet te danken is aan de activiteit van de onderneming zelf, maar aan de omstandigheid dat wegens wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen de mededinging op die markt niet of slechts in zeer beperkte mate mogelijk is. Een onderneming met een machtspositie op een bepaalde markt maakt zich schuldig aan misbruik in de zin van art. 86, wanneer zij een nevenactiviteit die door een derde onderneming verricht kan worden in het kader van haar werkzaamheden op een verwante, doch onderscheiden markt, zonder objectieve noodzaak aan zichzelf of aan een tot dezelfde groep behorende onderneming voorbehoudt, met de kans dat de mededinging van die derde onderneming volledig wordt uitgeschakeld.

7. Industriële en commerciële eigendom

In antwoord op prejudiciële vragen van de Hoge Raad heeft het Hof in een arrest van 9 juli 1985 (zaak 19/84, Pharmon BV t. Hoechst AG) voor recht verklaard: 1° dat de artt. 30 en 36 EEG-Verdrag niet in de weg staan aan de toepassing van een wettelijke regeling van een Lid-Staat die de octrooihouder de bevoegdheid geeft om het in deze Lid-Staat in het verkeer brengen te verhinderen van een produkt dat in een andere Lid-Staat is vervaardigd door de houder van een wettelijke licentie op een parallel octrooi van dezelfde octrooihouder; 2° dat het in dat opzicht van geen belang is, of aan de dwanglicentie een exportverbod is verbonden, of daarin royalty's voor de octrooihouder worden vastgesteld en of de octrooihouder de royalty's heeft aanvaard of geweigerd.

8. Steunmaatregelen

In een arrest van 15 januari 1986 (zaak 52/84, Commissie t. Koninkrijk België) verklaarde het Hof, op grond van een verzoek van de Commissie krachtens art. 93, lid 2, alinea 2, EEG-Verdrag, voor recht dat België een krachtens het verdrag op dit land rustende verplichting niet is nagekomen door niet binnen de gestelde termijn gevolg te geven aan beschikking 83/130 van de Commissie van 16 februari 1983 (*P.B.*, 1983, L 91, p. 32), waarbij de Commissie vaststelde dat de deelneming van 475 miljoen BF die een openbare holding met regionale strekking heeft genomen in het kapitaal van een onderneming in de sector ceramiek te La Louvière, een steunmaatregel vormde die niet verenigbaar was met de gemeenschappelijke markt in de zin van art. 92 van het verdrag en derhalve moest worden opgeheven. Het Hof besliste, in de lijn van zijn constante rechtspraak, dat een Lid-Staat tot wie een krachtens art. 93, lid 2, al. 1, EEG-Verdrag gegeven beschikking is gericht, na het verstrijken van de in art. 173, al. 3, EEG-Verdrag bedoelde termijn, de geldigheid van die beschikking niet meer kan betwisten bij gelegenheid van het in de tweede alinea van art. 93, lid 2, voorziene beroep, zoals in casu het geval was, en dat bijgevolg onder deze omstandigheden het enige verweermiddel dat de Belgische regering nog tegen het beroep

wegens niet-nakomen kon aanvoeren, de volstreekte onmogelijkheid was om de beschikking correct ten uitvoer te brengen. Het feit dat de Lid-Staat tot wie de beschikking is gericht tegen een beroep als in casu voorlag, geen ander middel kan aanvoeren dan de volstreekte onmogelijkheid van tenuitvoerlegging, staat er niet aan in de weg dat een Lid-Staat die bij de tenuitvoerlegging van een dergelijke beschikking op niet voorziene of onvoorziene moeilijkheden stuit, of zich bewust wordt van gevolgen die de Commissie niet voor ogen heeft gehad, deze problemen aan laatstgenoemde voorlegt en de daarbij passende wijzingen van de betrokken beschikking voorstelt. Het Hof wees er evenwel op dat in het voorliggend geval datgene wat in de beschikking werd geëist, voldoende duidelijk was om ten uitvoer te worden gebracht.

Voor het arrest van 28 januari 1986 in de zaak 169/84 (zaak 169/84, Compagnie française de l'Azote (COFAZ) e.a. t. Commissie) wordt verwezen naar de samenvatting ervan in de rubriek «Beroep tot nietigverklaring».

Naar aanleiding van een door België ingesteld beroep tot nietigverklaring van de beschikking 85/153 van 24 oktober 1984 (*P.B.*, 1985, L 59, p. 21), waarbij de Commissie heeft vastgesteld dat de kapitaalbreng ten bedrage van 83 miljoen BF die een openbare holding met regionale bestemming, te weten de SRIW, in 1983 heeft gedaan in een onderneming in de ceramische sector te La Louvière, onverenigbaar was met de gemeenschappelijke markt in de zin van art. 92 EEG-Verdrag en derhalve moest worden opgeheven, stelde het Hof in een arrest van 10 juli 1986 (zaak 40/85, Koninkrijk België t. Commissie) vast dat de Commissie terecht heeft geconstateerd dat die kapitaalbreng een staatssteun ter redding van de onderneming vormde, aangezien de onderneming, in de omstandigheden waarin zij zich bevond, geen enkele kapitaalbreng had kunnen verkrijgen op de particuliere kapitaalmarkt of van particuliere aandeelhouders; in geval van een onderneming waarvan het maatschappelijk kapitaal nagenoeg volledig in handen van de overheid is, dient men zich met name af te vragen of in soortgelijke omstandigheden een particuliere aandeelhouder op grond van de voorzienbare rentabiliteitskansen en los van elke overweging van sociale aard of beschouwing in verband met regionale of sectoriële politiek, een dergelijke kapitaalbreng zou hebben gedaan. Het Hof verwierp in het arrest tevens de door het Koninkrijk België aangevoerde middelen betreffende de motivering van de beschikking van 24 oktober 1984 en betreffende de schending van het recht van verdediging.

Op basis van een vrijwel identieke redenering als in het hierboven aangehaalde arrest van 10 juli 1986 in de zaak 40/85, verwierp het Hof in een arrest van dezelfde datum (zaak 234/84, Koninkrijk België t. Commissie) een door België, krachtens art. 173, eerste alinea, EEG-Verdrag, ingesteld beroep tot nietigverklaring van de beschikking 84/496 van de Commissie van 17 april 1984 (*P.B.*, 1984, L 276, p. 34), in de mate waarin de Commissie vaststelt dat de kapitaalbreng ten belope van 145 miljoen BF, die een openbare holding met regionale bestemming, te weten de SRIW, in 1982 heeft gedaan in een onderneming te Doornik die zich bezighoudt met de vervaardiging van installaties voor de voedingssector, onverenigbaar is met de gemeenschappelijke markt in de zin van art. 92 EEG-Verdrag en derhalve moet worden opgeheven.

9. Fiscale bepalingen

In een arrest van 10 juli 1985 (zaak 16/84, Commissie t. Nederland) heeft het Hof een beroep verworpen van de Commissie waarin deze het Hof verzoekt, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vast te stellen dat Nederland een krachtens het verdrag op hem rustende verplichting niet is nagekomen door niet binnen de voorgeschreven termijn de nodige bepalingen vast te stellen om te voldoen aan art. 11 van de Zesde Richtlijn harmonisatie BTW (uniforme grondslag). Het Hof was van oordeel dat art. 9, lid 3, van de Nederlandse wet op de omzetbelasting 1968, dat betrekking heeft op de maatstaf van heffing bij levering van een roerend goed met inruil van een goed van dezelfde soort en dat inhoudt dat, onder bepaalde voorwaarden, de waarde van het ingeruilde goed niet wordt begrepen in de door de koper te betalen tegenprestatie, zowel wat zijn doel als wat zijn gevolgen betreft, in beginsel gedekt wordt door art. 32 van de Zesde Richtlijn en geen inbreuk maakt op art. 11 van deze richtlijn. In een arrest van dezelfde datum (zaak 17/84, Commissie t. Ierland) heeft het Hof zich in dezelfde zin uitgesproken m.b.t. een gelijkaardige bepaling in de Ierse B.T.W.-wetgeving.

In een arrest van 11 juli 1985 (zaak 107/84, Commissie t. Duitsland) heeft het Hof op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat de Bondsrepubliek Duitsland, door diensten die ingevolge de wet door vervoerondernemingen ten behoeve van de Deutsche Bundespost worden verricht, vrij te stellen van BTW, de verplichtingen niet is nagekomen welke op haar rusten krachtens het EEG-Verdrag en de bepalingen van de Zesde Richtlijn harmonisatie BTW (uniforme grondslag).

In een arrest van 11 juli 1985 (zaak 278/83, Commissie t. Italië) heeft het Hof op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat Italië de krachtens art. 95 van het verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen, door op mousserende wijnen met benaming van oorsprong, die ingevolge de nationale wettelijke regeling moet worden bereid door middel van natuurlijke gisting in de fles, een hoger BTW-tarief toe te passen dan op vergelijkbare mousserende wijnen van de nationale productie.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Hof van Beroep te Brussel heeft het Hof in een arrest van 3 oktober 1985 (zaak 249/84, strafzaak t. V. Frofant) voor recht verklaard: 1° dat de BTW die een Lid-Staat ter zake van de invoer van een motorrijtuig uit een andere Lid-Staat heft, geen invoerrecht of een heffing van gelijke werking als een invoerrecht is in de zin van de artt. 12 en 13 EEG-Verdrag; 2° dat de regels van het gemeenschapsrecht, en met name die van de Zesde Richtlijn harmonisatie BTW (uniforme grondslag), zich verzetten tegen de heffing door een Lid-Staat van de BTW bij invoer over een in een andere Lid-Staat met betaling van BTW gekocht en aldaar geregistreerd motorrijtuig, wanneer dit wordt gebruikt door een onderdaan van die andere Staat, die aldaar woonplaats heeft, maar studeert in de eerste staat waar hij, voor de duur van zijn studie, in het vreemdelingenregister is ingeschreven en dat daarbij niet van belang is of de betrokkene gehuwd is of niet.

In antwoord op een prejudiciële vraag van de Cour d'appel te Douai heeft het Hof in een arrest van 27 november

1985 (zaak 295/84, SA Rousseau-Wilmot t. Caisse de compensation de l'organisation autonome nationale de l'industrie) voor recht verklaard dat het begrip «rechten en heffingen» die niet het karakter van omzetbelasting bezitten, in de zin van art. 33 van de Zesde Richtlijn harmonisatie BTW (uniforme grondslag) aldus moet worden uitgelegd, dat daaronder valt een heffing van niet-fiscale aard ten laste van vennootschappen of bepaalde categorieën vennootschappen en ten behoeve van sociale-zekerheidsstelsels, waarvan de hoogte wordt berekend op de grondslag van het jaarlijkse totale omzetcijfer van de belastingplichtige vennootschappen.

In antwoord op een prejudiciële vraag van de Commissione tributaria di secondo grado te Sassari heeft het Hof in een arrest van 23 januari 1986 (zaak 283/84, Trans Tirreno Express Spa t. Ufficio Provinciale IVA) voor recht verklaard dat art. 9, lid 2, sub b, van de Zesde Richtlijn harmonisatie BTW (uniforme grondslag) er zich niet tegen verzet dat een Lid-Staat zijn BTW-wetgeving ook toepast op een vervoerdienst tussen twee op zijn nationaal grondgebied gelegen punten waarbij het traject gedeeltelijk buiten zijn nationaal grondgebied verloopt, mits die Staat geen inbreuk maakt op de fiscale bevoegdheden van andere Staten.

In antwoord op prejudiciële vragen gesteld door het Tribunal d'instance te Bordeaux heeft het Hof in een arrest van 23 januari 1986 (zaak 39/85, J. Bergeres-Becque t. Hoofd van de Service Interrégional des Douanes) voor recht verklaard: 1° dat, voor de toepassing van art. 95 EEG-Verdrag op de heffing van BTW bij de invoer van een goed door een particulier, geen onderscheid moet worden gemaakt naar gelang het uitgevoerde goed onder bezwarende titel dan wel om niet is overgedragen; 2° dat wanneer door een Lid-Staat BTW wordt geheven bij de invoer vanuit een andere Lid-Staat van een door een niet-belastingplichtige geleverd goed, de maatstaf van heffing niet het bedrag omvat van de in de Lid-Staat van uitvoer betaalde BTW, dat op het tijdstip van invoer nog in de waarde van het goed is begrepen, en dat deze waarde wordt bepaald op basis van de in de Lid-Staat van uitvoer geldende factoren; 3° dat het bedrag van de in de Lid-Staat van uitvoer betaalde en op het tijdstip van invoer nog in de waarde van het goed begrepen BTW gelijk is:

— indien de waarde van het goed tussen het tijdstip van de laatste BTW-heffing in de Lid-Staat van uitvoer en het tijdstip van invoer is verminderd, aan het in de Lid-Staat van uitvoer in feite betaalde BTW-Verdrag, verminderd naar evenredigheid van het percentage van die waardevermindering;

— indien de waarde van het goed in dezelfde periode is gestegen, aan het volledige bedrag van de in de Lid-Staat van uitvoer in feite betaalde BTW.

In antwoord op prejudiciële vragen van het Ostre Landsret heeft het Hof in een arrest van 4 maart 1986 (zaak 243/84 John Walker & Sons Ltd. t. Deens Ministerie van belastingen en accijnzen) voor recht verklaard: 1° dat art. 95, eerste alinea, EEG-Verdrag aldus moet worden uitgelegd, dat produkten zoals Schotse whisky en vruchtenwijnen van het type likeurwijn niet als gelijksoortig te beschouwen zijn; 2° dat in de huidige stand van zijn ontwikkeling het gemeenschapsrecht, en in het bijzonder art. 95, tweede alinea, EEG-Verdrag zich niet verzet tegen de

toepassing van een stelsel van op objectieve criteria gebaseerde gedifferentieerde belasting op bepaalde dranken en dat een dergelijk stelsel geen beschermende werking heeft ten gunste van een nationale produktie, wanneer elke fiscale categorie een belangrijk deel van de nationale produktie van alcoholhoudende dranken omvat.

In een arrest van 4 maart 1986 (zaak 106/84, Commissie t. Denemarken) heeft het Hof op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat Denemarken, door wijn van druiven zwaarder te belasten dan vruchtenwijnen, de krachtens art. 95, eerste alinea, EEG-Verdrag op hem rustende verplichting niet is nagekomen.

In antwoord op twee prejudiciële vragen van het Finanzgericht Düsseldorf heeft het Hof in een arrest van 8 juli 1986 (zaak 74/85, H.-D. en U. Kerrutt t. Finanzamt Mönchengladbach-Mitte) voor recht verklaard: 1° dat de leveringen van goederen en de dienstverrichtingen — niet zijnde de levering van het bouwterrein — in het kader van een «pakket overeenkomsten tot aanneming van werk en het verrichten van diensten met het oog op de oprichting van een gebouw», van het type van het in de verwijzingsbeschikking bedoelde «Bauherrenmodell» ingevolge art. 2, punt 1, van de Zesde Richtlijn harmonisatie BTW (uniforme grondslag), onderworpen zijn aan de BTW; 2° dat geen enkele bepaling van gemeenschapsrecht zich ertegen verzet, dat een Lid-Staat over een krachtens de Zesde Richtlijn aan de BTW onderworpen handeling eveneens andere overdrachts- en verkeersbelastingen heft — zoals de Duitse «Grunderwerbsteuer» —, mits deze belastingen niet het karakter van een omzetbelasting hebben.

WETGEVING IN KORT BESTEK

Onder de zorg van het Departement Rechten van de Universitaire Instelling Antwerpen

Aan het nazien van het Belgisch Staatsblad van augustus 1986 verleenden hun medewerking W. Lambrechts, S. Gyssels, R. Janvier, I. Opdebeek en J. Van Steenberge.

BTW-aanpassing aan 17e richtlijn

De wet van 4 juli 1986 (B.S., 1 augustus 1986) past het BTW-Wetboek aan aan de 17e EEG-richtlijn van 16 juli 1985. Voortaan worden op een meer precieze wijze de BTW-vrijstellingen i.v.m. de tijdelijke invoer van goederen geregeld. Het uitvoeringsbesluit van 11 augustus 1986 (B.S., 23 augustus 1986) brengt het BTW-K.B. nr. 7 in overeenstemming met de nieuwe wettekst.

S.G.

Bescherming van de otter

Vervolgd door vissers en gestroopt door bontjagers is de otter in ons land praktisch verdwenen. Er zouden thans nog 20 à 30 exemplaren bestaan. In gevangenschap planten zij

zich moeilijk voort. Als men de otter in ons land wil houden, moet men de voor hem geschikte milieus, m.a.w. de waterrijke gebieden, opnieuw herstellen en vrijwaren van elke schadelijke menselijke invloed.

Gedurende de afgelopen jaren hebben de ministeriële besluiten houdende opening en sluiting van de jacht, de jacht op de otter niet meer toegestaan. Het decreet van het Waalse Gewest van 23 april 1986 (*B.S.*, 7 augustus 1986) heeft bepaald dat de otter niet meer als wild wordt beschouwd. Dat heeft tot gevolg dat in Wallonië de jacht op de otter niet meer kan worden geopend.

W.L.

Dienstplicht en huwelijk

Artikel 99 van de gecoördineerde dienstplichtwetten bepaalde dat niemand in het huwelijk mocht treden tenzij hij een getuigschrift overlegde waaruit bleek dat hij aan de dienstplichtwetten had voldaan.

De ratio legis van dat artikel is de ontdekking te bevorderen van personen die op de militielijsten moesten worden opgenomen doch die verzuimd hadden hun toestand in orde te brengen. Thans bevinden zich zeer weinig personen in dat geval. Doet de situatie zich toch voor, dan bestaan er andere middelen dan een huwelijksverbod om dit te sanctioneren. Voor de militairen in actieve dienst werd de machtiging van de minister van Landsverdediging om in het huwelijk te mogen treden opgeheven door artikel 49, § 1, 18°, van de wet van 14 januari 1975 houdende het tuchtreglement van de krijgsmacht.

Bij wet van 19 juni 1986 (*B.S.*, 8 augustus 1986) werd artikel 99 van de gecoördineerde dienstplichtwetten opgeheven, samen met artikel 264, laatste lid, van het Strafwetboek dat sancties stelde ten opzichte van de ambtenaar van de burgerlijke stand die artikel 99 had miskend.

W.L.

Beveiliging kernmateriaal

Het Verdrag inzake externe beveiliging van kernmateriaal, opgemaakt te Wenen en te New York op 3 maart 1980, heeft tot doel gemeenschappelijke niveaus van fysieke beveiliging vast te stellen welke van toepassing zijn op kernmateriaal, gebruikt voor vreedzame doeleinden, tijdens het internationaal vervoer ervan, en regels voor internationale samenwerking en rechtsbijstand vast te stellen in geval van strafbare feiten met betrekking tot kernmateriaal, gebruikt voor vreedzame doeleinden tijdens het gebruik, de opslag en het vervoer ervan op het nationale grondgebied of over de grenzen. Dit verdrag werd reeds door het Parlement goedgekeurd. De wet werd op 24 juli 1984 ondertekend, maar nog niet in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd omdat de Regering wenste te wachten tot het ogenblik dat het Parlement het wetsontwerp zou hebben aangenomen betreffende de uitvoering van de artikelen 7 en 8 van dit verdrag. Dat geschiedde bij de wet van 17 april 1986 (*B.S.*, 14 augustus 1986, errata *B.S.*, 14 november 1986). Die wet heeft tot doel de bepalingen van het Strafwetboek aan te passen aan de specifieke behoeften die voortkomen uit het bestaan van kernmateriaal. Daarbij werd niet uit het oog

verloren dat kernmateriaal, kerninstallaties of nucleaire transporten het doelwit van een terroristische aanslag kunnen zijn. Dat legt uit waarom de straffen bijzonder zwaar zijn: het gaat om misdaden; derhalve is het hof van assisen bevoegd.

W.L.

Universitair onderwijs

De wet van 4 augustus 1986 tot regeling van de oppensioenstelling van de leden van het onderwijzend personeel van het universitair onderwijs en tot wijziging van andere bepalingen van de onderwijswetgeving (*B.S.*, 15 augustus 1986) regelt vier onderwerpen.

1. De pensioenregeling van de leden van het onderwijzend personeel, vastgelegd in de koninklijke besluiten nr. 81 van 31 juli 1982 en nr. 127 van 30 december 1982 werden vernietigd door de Raad van State bij het professorenarrest nr. 25.763 van 23 oktober 1985. Thans heeft de wetgever datzelfde opzet verwezenlijkt. De leeftijdsgrens van de hoogleraren wordt van 70 naar 65 jaar gebracht.

2. Het systeem van de examenvrijstellingen in het universitair onderwijs, zoals geregeld voor het academiejaar 1985-86, wordt behouden voor het academiejaar 1986-87 en kan door de Koning worden verlengd voor het academiejaar 1987-1988.

3. De financiering van de universitaire investeringen wordt bepaald voor 1986 en 1987. Maximumbedragen voor kredieten en leningen worden vastgelegd, alsook de modaliteiten voor hun aanwending.

4. Een nieuw stelsel van financiering van schoolgebouwen wordt uitgewerkt in het raam van het Nationaal Waarborgfonds voor Schoolgebouwen.

Het kamerverslag (*Parl. St.*, Kamer, 1985-86, nr. 464/5) bevat bijlagen over het Interuniversitair Reglement op de examenvrijstellingen en een overzicht van de voor de academische sector beschikbare en normatieve bruto-oppervlakten per instelling en per studierichting.

W.L.

Wet houdende fiscale bepalingen

De wet van 4 augustus 1986 houdende fiscale bepalingen bevat een hele reeks diverse bepalingen zonder onderlinge samenhang en werd gepubliceerd in het Staatsblad van 20 augustus 1986. Voor de errata zie *B.S.*, 15 oktober 1986. De belangrijkste wijzigingen worden hierna kort besproken.

1. *Afschaffing van het optiestelsel.* De mogelijkheid is opgeheven voor aandeelhouders om belast te worden in de personenbelasting over de winsten van hun (kleine) vennootschap, die dan voor de heffing van de vennootschapsbelasting werd weggedacht.

2. *Wijziging belastingheffing in de sfeer van de (aanvullende) sociale zekerheid.* De 10% vrijstelling voor de ZIV-vergoeding wordt afgeschaft en vervangen door een belastingkrediet, wat een kleiner belastingvoordeel oplevert indien de genietter nog over andere inkomsten beschikt. Tegelijkertijd worden de aftrekmogelijkheden van ziekenfondspremies sterk beperkt. Bovendien wordt de oorspronke-

lijk grote belastingaftrek voor de brugpensioenen teruggeschroefd tot op het peil dat geldt voor de gewone vervangingsinkomsten. De vermeerdering van belasting op werkloosheidsvergoedingen waarop onvoldoende vrijwillige voorafbetalingen zijn verricht, verdwijnt maar voortaan zal op de werkloosheidsvergoedingen een bedrijfsvoorheffing aan de bron worden ingehouden.

3. *Beperking aftrek sociale voordelen.* Vroeger waren sociale voordelen aan personeelsleden aftrekbaar voor de toekennende onderneming ten belope van maximaal 2,5% van de brutoloon. Die aftrekbaarheid wordt nu grotendeels afgeschaft; de onbelastbaarheid van de voordelen voor de werknemers blijft echter voortbestaan.

4. *Geen afschrijving ineens meer van bijkomende kosten m.b.t. auto's.* De aftrek ineens van bijkomende kosten (zoals de BTW of inschrijvingstaks) in het jaar van aanschaf wordt opgeheven indien ze verband houden met personenauto's. Voortaan moeten deze kosten samen met de hoofdsom in het normale afschrijvingstempo worden afgeschreven.

5. *Ten laste nemen van verliezen.* De aftrekbaarheid in de personenbelasting door werkende vennoten en bestuurders van de verliezen van de vennootschap waarin zij actief zijn, wordt aan strenge voorwaarden onderworpen.

6. *Beperking sale and lease back.* Sale and lease back (verkopen en dan opnieuw leasen) maakte het mogelijk om in vele gevallen investeringsgoederen voor meer dan 100% af te schrijven omdat voor de verkoop het desbetreffende goed reeds was afgeschreven en een geleased goed opnieuw kan worden afgeschreven. Deze belastingbesparende constructies worden nu onaantrekkelijk gemaakt.

7. *Aanmoediging van de bouw.* De bedragen die in de toekomst zullen kunnen worden afgetrokken als kapitaalaflossingen van leningen voor middelgrote woningen, worden door deze wet opgetrokken. De bouw wordt verder gestimuleerd door een bijkomende interestaftrek die verschillend is voor nieuwbouw en vernieuwbouw. Deze nieuwe maatregelen moeten de verhoging van het BTW-tarief van 6% tot 17% compenseren.

8. *Aftrek huisbediende.* Op demagogische wijze werd de mogelijkheid om voortaan de bezoldiging voor een huisbediende fiscaal in mindering te brengen, aangepast als een maatregel ter bevordering van de werkgelegenheid (terwijl het in werkelijkheid gaat — op basis van een verdoken overgangsbepaling — om een tegemoetkoming aan de verzuchtingen van een selecte groep belastingplichtigen die de kosten i.v.m. hun wit huispersoneel verminderd wensten te zien).

9. *Vermindering tarief vennootschapsbelasting.* Het tarief van de vennootschapsbelasting wordt verder vermindert tot:

schijf 0 - 1 miljoen F winst :	30% i.p.v. 31%
1 - 3,6	: 38% i.p.v. 40%
3,6 - 16,6	: 45% i.p.v. 47,5% (tot 14,4 mio)

Het algemene tarief bedraagt voortaan 43% (was 45%). Deze tariefwijzigingen hebben geleid tot een correlatieve aanpassing van het belastingkrediet.

10. *Pensioensparen.* De regering heeft een soort volmachten gekregen om vóór de 31 maart 1987 een regeling bij K.B. uit te vaardigen in de zin van de Amerikaanse Individual Retirement Accounts. De fiscaal aftrekbare pre-

mies voor de pensioenspaarrekeningen zullen voor een grotere fractie dan gebruikelijk is voor levensverzekeringen belegd worden in aandelen ter stimulering van de beurs. Dit uitvoeringsbesluit is tot op heden nog niet verschenen.

11. *Coördinatiecentra.* De coördinatiecentra waren niet alleen vrijgesteld van belasting maar konden tevens aangewend worden om op de koop toe geld van de Belgische fiscus te ontvangen. Daaraan wordt verder gesleuteld. Tevens wordt uitgesloten dat ondernemingen die geen echte multinationalen zijn of banken en verzekeringsmaatschappijen een coördinatiecentrum oprichten.

12. *Charter van de belastingplichtige.* Een groot gedeelte van de wet van 4 augustus 1986 is gewijd aan de rechtszekerheid van de belastingplichtige (waardoor de bevoegdheden van de Bijzondere Belastinginspectie worden ingeperkt) en tot instelling van het ambt van substituut-procureurs des Konings, gespecialiseerd in fiscale aangelegenheden.

13. *R.V.A.-heffing op inkomsten van meer dan 3 miljoen F.* Genieters van inkomsten van meer dan 3 miljoen zijn een inkomstenbelastingachtige parafiscale heffing verschuldigd ten voordele van de R.V.A. Voortaan worden de bedragen van belang voor deze heffing geïndexeerd om te vermijden dat o.i.v. de inflatie steeds meer mensen onderworpen worden aan deze heffing.

S.G.

Representatieve werknemersorganisaties — Definitie

De wet van 29 juli 1986 (*B.S.*, 20 augustus 1986) tot wijziging van art. 14 van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven heeft tot doel een «fout» recht te zetten in de Herstelwet van 22 januari 1985, die in een wijziging van de wet van 1948 niet uitdrukkelijk had bepaald dat ook de *gewestelijke* professionele en interprofessionele organisaties «representatieve organismen» zijn zoals omschreven in de wet. Deze rechtzetting, op dit ogenblik vooral van belang in de procedures omtrent de sociale verkiezingen, heeft uitwerking met terugwerken de kracht op 1 januari 1985.

J.V.S.

K.B. nr. 420 — Koppeling loonmatiging aan sociale uitkeringen

Het K.B. nr. 420 van 18 juli 1986 tot wijziging van het K.B. nr. 281 van 31 maart 1984 (*B.S.*, 2 augustus 1986) strekt ertoe het parallellisme te handhaven tussen de loonmatiging en die der sociale uitkeringen. De techniek van het K.B. nr. 401 (zie *R.W.*, 1986-87, 823) wordt ter zake toegepast voor de index der sociale uitkeringen, geregeld bij K.B. nr. 281 van 31 maart 1984: zo geen indexaanpassing plaatsvindt in 1986, zal de voor 1986 voorzien indexsprong worden toegepast op de eerste indexaanpassing in 1987. De Regering heeft het parallellisme tussen de evolutie van de sociale uitkeringen en van de lonen nodig geacht om het evenwicht van de sociale zekerheid te vrijwaren, aangezien de sociale zekerheidsbijdragen worden geïnd op het loon. De maatregel geldt voor de sociale van werknemers, zelfstandigen als ambtenaren.

K.B. nr. 421 — Ziekenhuizen

Het K.B. nr. 421 van 18 juli 1986 wijzigt art. 21bis van de wet van 23 december 1963 op de ziekenhuizen (*B.S.*, 2 augustus 1986).

Om te voorkomen dat de besparingen die voortvloeien uit de aan de gang zijnde capaciteitsvermindering in psychiatrische ziekenhuizen verloren gaan door het oprichten van nieuwe bijkomende psychiatrische ziekenhuisdiensten, wordt een moratorium van bedden ingevoerd volgens de reeds voor de algemene ziekenhuizen bestaande regeling.

K.B. nr. 422 — Ziekte- en invaliditeitsverzekering

Het K.B. nr. 422 van 23 juli 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) wijzigt de wet van 9 augustus 1963 betreffende de ziekte- en invaliditeitsverzekering. In bepaalde gevallen wordt de adviesprocedure met het paritair samengesteld beheerscomité opgeheven. Bij deze regeling had de Raad van State bezwaren.

Anderzijds zal voortaan bij het vaststellen van het bedrag van de invaliditeitsuitkering in ruimere mate rekening worden gehouden met de toestand van de gerechtigde.

K.B. nr. 423 — Toegang Hulpfonds Gemeenten

Het K.B. nr. 423 van 23 juli 1986 wijzigt het K.B. nr. 208 van 23 september 1983 tot oprichting van een Hulpfonds tot financieel herstel van de gemeenten (*B.S.*, 21 augustus 1986).

Reeds bij de wet van 1 augustus 1985 houdende sociale bepalingen werd aan de nieuw opgerichte Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de provinciale en plaatselijke overheidsdiensten toegang verleend tot het Hulpfonds tot financieel herstel van de gemeenten om op die wijze de gemeenten, provincies, de Brusselse agglomeratie en de O.C.M.W.'s te helpen bij de betaling van de door deze besturen en instellingen aan de R.S.Z. verschuldigde achterstallige bijdragen.

Terwijl de oorspronkelijke leningsmachtiging slechts betrekking had op de achterstallige bijdragen op datum van 6 augustus 1985, zijnde de datum van inwerkingtreding van voormelde wet van 1 augustus 1985, werd deze nu verruimd tot 31 december 1985, op welke datum de inningstaak van de R.S.Z. voor de lokale en regionale besturen en instellingen aan de R.S.Z.P.P.O. werd overgedragen.

Verder werd in het raam van de taakverruiming van de R.S.Z.P.P.O., die met ingang van 1 januari 1987 ook belast is met het innen en het invorderen van de bijdragen voor de pensioenen van de bij de Omslagkas van de gemeentelijke pensioenen aangesloten gemeenten aan de betrokken Rijksdienst ook de mogelijkheid geboden bij het Hulpfonds een bedrag te lenen (van 1,2 miljard BF) om aan de Staat een deel terug te betalen van wat de Schatkist heeft geprefinancierd voor de betaling van de pensioenen.

K.B. nr. 424 — Wijziging wet sociale bepalingen

Het K.B. nr. 424 van 1 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) wijzigt afdeling 5 van hoofdstuk IV van de herstelwet van 22 januari 1985 houdende sociale bepalingen.

Het systeem van de onderbreking van de beroepsloop-

baan en van de toekenning van onderbrekingsuitkeringen onderging enkele wijzigingen die werden ingegeven door de ervaring die in de praktijk werd opgedaan met de wet van 22 januari 1985. Naast tekstverbeteringen werd een versoepeling van het huidige stelsel doorgevoerd, maar werd het ook wenselijk geacht, aangezien het systeem nu definitief wordt, zekere bepalingen op te nemen die eventuele misbruiken moeten vermijden.

K.B. nr. 425 — Regie der Luchtwegen

Het K.B. nr. 425 van 1 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) wijzigt het statuut van de Regie der Luchtwegen. Het wil aan de Regie de vereiste wettelijke machtiging verlenen om zich gedeeltelijk te ontlasten van de opdrachten die haar wettelijk werden toegekend voor wat de luchthavens en vliegvelden betreft, terwijl ze echter haar verplichtingen om de veiligheid van het luchtverkeer te verzekeren, verder moet nakomen. De mogelijkheid wordt geboden deel te nemen in een publiek- of privaatrechtelijke maatschappij. Maatregelen worden uitgewerkt om het deficit van de regionale luchthavens stelselmatig te verminderen of weg te werken.

K.B. nr. 426 — Fonds voor de gezondheid en de produktie van de dieren

Het K.B. nr. 426 van 5 augustus 1986 tot instelling van een Fonds voor de gezondheid en de produktie van de dieren (*B.S.*, 21 augustus 1986; errata *B.S.*, 16 september 1986) heeft tot doel de uitgaven van de Staat te beperken in de sectoren van de gezondheidspolitie der dieren en van de veeteeltverbetering door het oprichten van een Fonds dat o.m. zal worden gestijfd door verplichte bijdragen ten laste van de personen die dieren of dierlijke produkten voortbrengen of verhandelen. De bijdragen hebben een retributief karakter.

K.B. nr. 427 — Financiering van de financiële instellingen van openbaar nut

Het K.B. nr. 427 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) opent de mogelijkheid voor de openbare financiële instellingen om achtergestelde obligaties uit te geven. Aldus wordt het mogelijk financieringsmiddelen te verwerven, andere dan de staatsdotaties, die met eigen middelen kunnen worden gelijkgesteld. Het besluit geldt voor de A.S.L.K., de N.M.K.N., het C.B.H.K., het N.I.L.K., de N.K.B.K., het Gemeentekrediet en de N.I.M. Deze instellingen kunnen thans zo nodig met eigen vermogen assimileerbare middelen verwerven zonder dat de staatsbegroting wordt bezwaard.

K.B. nr. 428 — Wijziging herstelwet 1984

Het K.B. nr. 428 van 5 augustus 1986 wijzigt de herstelwet van 31 juli 1984 (*B.S.*, 21 augustus 1986; errata *B.S.*, 22 augustus 1986).

Bij de herstelwet van 31 juli 1984 werden de bezoldigingen betaald door een aantal limitatief opgesomde openbare kredietinstellingen uit het toepassingsveld gelicht van de herstelwet tot invoering van een solidariteitsbijdrage ten

laste van de personen rechtstreeks of onrechtstreeks bezoldigd door de openbare sector.

Wel werd ter compensatie van de bedoelde openbare kredietinstellingen een andere belangrijke solidariteitsinspanning gevraagd die uitgedrukt wordt in een alomvattende som waarvan het aandeel van elke instelling — evenals de modaliteiten van de stortingen — door de Koning moeten worden vastgesteld. Voor 1987 werd dit bedrag bij het K.B. nr. 428 bepaald op 878,3 miljoen BF, aan te passen aan de verhoging van de wedden op grond van het indexcijfer der consumptieprijzen tussen 1 januari 1983 en 1 juli 1987.

K.B. nr. 429 — Refribel

Het K.B. nr. 429 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) schaft de Regie der Belgische Rijkskoel- en Vriesdiensten af. Er zijn overgangsmaatregelen en het statutair personeel wordt onderworpen aan de toepassing van de bepalingen van de ambtshalve mobiliteit.

K.B. nr. 430 — O.C.M.W.

Het K.B. nr. 430 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) wijzigt de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn.

Het administratief toezicht wordt versoepeld voor de O.C.M.W.-ziekenhuizen die financieel in evenwicht zijn. Verder wordt het beginsel van het afzonderlijk beheer doorgetrokken tot een aantal materies. Ten slotte wordt de vereniging als beheersvorm voor openbare ziekenhuizen gestimuleerd.

K.B. nr. 431 — Controle op sommige instellingen van openbaar nut

Door het K.B. nr. 431 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) werd de voormelde wet gewijzigd. Niet de geest van de wet, doch de indeling in categorieën van de instellingen die onder het toepassingsgebied van deze wet ressorteren, werd herzien. Naast de reeds bestaande indeling in A, B en C (waaraan steeds andere toezichtsmogelijkheden gekoppeld zijn), werd immers een vierde D categorie geschapen, waarin we uitsluitend de openbare instellingen van de sociale zekerheid (R.S.Z., R.I.Z.I.V., ...) terugvinden. Deze sociale parastatalen vormden vroeger, samen met een hele reeks andere instellingen, de categorie C, maar men achtte het noodzakelijk voor hen een aparte categorie te creëren zodat men uitsluitend voor deze instellingen specifieke begrotings- en boekhoudingsregelen kon uitvaardigen, wat trouwens prompt gebeurde door het K.B. van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 28 augustus 1986).

Nieuw is ook de verplichting voor de instellingen van categorie D om bij het indienen van hun ontwerp van definitieve begroting *samenvattende tabellen* op te maken van hun budgettaire verrichtingen. Deze tabellen zullen dan in twee fasen worden gehergroepeerd:

— allereerst bij de verschillende bevoegde ministeries, die ze zullen publiceren in bijlage bij de ontwerpbegroting van hun departement;

— vervolgens voor de gezamenlijke sociale zekerheid in bijlage bij de algemene toelichting bij de begroting, en dit op basis van de hergroeperingen van de verschillende departementen.

Deze samenvattende tabellen, die de waarde van een raming hebben, moeten het Parlement in staat stellen een beeld te vormen van de gezamenlijke sociale-zekerheidsverrichtingen, wat tot nu toe werd bemoeilijkt door de autonomie van de verschillende instellingen.

Het K.B. nr. 431 heeft ook enkele wijzigingen aangebracht die gelden voor *alle* instellingen die onder het toepassingsgebied van de wet van 16 maart 1954 vallen. Zo werden de uiterste data voor het opmaken en voorleggen van de rekeningen gewijzigd, en werd een efficiënte sanctie ingeschreven voor het niet tijdig verzenden van de ontwerp-begroting en de bijlagen, nl. de blokkering van de eventuele Rijkstussenkomsten aan de in gebreke blijvende instelling.

Ten slotte werden in het erratum op dit K.B. nr. 431 (*B.S.*, 26 november 1986) 17 belangrijke «vergetelheden» rechtgezet en 21 errata bij het K.B. van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 28 november 1986).

K.B. nr. 432 — Ziekte en invaliditeitsverzekering

Het K.B. nr. 432 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) stelt voor de dienstjaren 1986 en 1987 de Rijkstoelagen en voor het dienstjaar 1986 de administratiekosten van de verzekeringsinstellingen in de regeling van de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering vast.

De hoegrootheid van de rijkstegemoetkomingen in dit stelsel wordt forfaitair bepaald. Een zelfde beginsel geldt voor het jaar 1986 voor de administratiekosten. Voor 1987 zal het bedrag worden bepaald wanneer de resultaten van een grondige en onafhankelijke studie bekend zullen zijn.

K.B. nr. 433 — Begrip loonsom

In het K.B. nr. 433 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) wordt, om interpretatiemoeilijkheden te vermijden die kunnen ontstaan rond het begrip loonsom waarop de in artikel 50, eerste lid, van de herstellwet van 22 januari 1985 houdende sociale bepalingen, bedoelde stortingen moeten worden berekend, bepaald dat de te storten bijdragen moeten worden berekend op de totale loonsom, met inbegrip van de werkgeversbijdragen.

K.B. nr. 434 — Financiering universitaire instellingen

Het K.B. nr. 434 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) wijzigt de wetgeving op de financiering en de controle van de universitaire instellingen. Het stelt nieuwe regels voor het toekennen van de sociale toelagen vast door het verschil op te heffen dat bestond tussen volledige en onvolledige instellingen. Om de verminderingen der toelagen te compenseren worden de instellingen gemachtigd zelf het inschrijvingsgeld vast te stellen op een niveau dat ten minste gelijk is aan het inschrijvingsgeld dat in 1985 werd toegepast. Een grotere autonomie voor het beheer wordt toegekend.

K.B. nr. 435 — Verminderde prestaties personeel onderwijs en P.M.S.-centra

Het K.B. nr. 435 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) voert regels in ter aanmoediging van de deeltijdse arbeid voor de personeelsleden uit het onderwijs en van de P.M.S.-centra die de leeftijd van vijftig jaar hebben bereikt

of die ten minste twee kinderen niet ouder dan veertien jaar ten laste hebben en dit voor de schooljaren 1986-87 en 1987-88.

K.B. nr. 436 — Verminderde prestaties in onderwijs en P.M.S.-centra

Door het K.B. nr. 436 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) worden de bepalingen van het K.B. nr. 297 van 31 maart 1984 betreffende de terbeschikkingstelling wegens persoonlijke redenen in het onderwijs en de P.M.S.-centra opnieuw van toepassing gemaakt voor de periode van 1 september 1986 tot 1 juni 1987.

K.B. nr. 437 — Sanering posterijen

Het K.B. nr. 437 van 5 augustus 1986 (*B.S.*, 21 augustus 1986) bevat een reeks saneringsmaatregelen voor de Regie der Posterijen, met uitzondering van het bestuur der postcheques. Deze sanering is vastgelegd in het vijfjarenplan «Post 1990» dat werd aanvaard als basis voor een grondige herstructurering van de postdienst.

K.B. nr. 438 — Omkadering secundair onderwijs

Voor het schooljaar 1986-87 stelt het K.B. nr. 438 van 11 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) een tijdelijke beperking vast voor de omkadering in het secundair onderwijs van het type 1.

K.B. nr. 439 — Buitengewoon onderwijs

Het K.B. nr. 439 van 11 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) stelt rationalisatie-programmatienormen vast voor scholen en afdelingen in het buitengewoon onderwijs. Het stelt eveneens normen vast voor de fusie van inrichtingen die de rationalisatienormen niet bereiken. Aldus wordt het mogelijk een onderwijs voor sociale promotie in het buitengewoon onderwijs te ontwikkelen voor de bijscholing van diegenen die hun studie reeds hebben beëindigd en voor volwassen gehandicapten.

K.B. nr. 440 — Solidariteitsbijdrage openbare sector

Het K.B. nr. 440 van 11 augustus 1986 wijzigt de herstellwet van 10 februari 1981 tot invoering van een solidariteitsbijdrage ten laste van de personen rechtstreeks of onrechtstreeks bezoldigd door de openbare sector (*B.S.*, 30 augustus 1986).

De solidariteitsbijdrage wordt verlengd tot 31 december 1987.

In het verslag aan de Koning bij dit K.B. nr. 440 worden verscheidene argumenten aangehaald om aan te tonen dat deze verlenging past in het kader van de bijzondere machten die bij de wet van 27 maart 1986 aan de Koning zijn toegekend, meer bepaald gelet op het feit dat de opbrengst van de solidariteitsbijdragen wordt aangewend voor de sector van de werkloosheid.

K.B. nr. 441 — Herfinancieringsleningen N.M.H. en N.L.M.

Bij het tot stand komen van het K.B. nr. 441 van 14 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) waren de besprekin-

gen over de regionalisering van de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting en van de Nationale Landmaatschappij nog aan de gang. Bij de verwezenlijking van deze regionalisering is de belangrijkste moeilijkheid de verdeling van de schulden die bij de Nationale Maatschappijen hebben aangegaan onder staatswaarborg. De beginselen van die verdeling volgen uit de wet van 5 maart 1984 betreffende de saldi en de lasten van het verleden van de Gemeenschappen en de Gewesten en de nationale economische sectoren. Doordat artikel 41 van de Huisvestingscode de toekenning van de staatswaarborg enkel erkent voor leningen bestemd om de investeringen te financieren, was het noodzakelijk de toekenning van de staatswaarborg voor de herfinancieringsleningen wettelijk te gronden. Het K.B. nr. 441 verleent deze wettelijke grondslag.

K.B. nr. 442 — Pensioenen overheidsperoneel

Het K.B. nr. 442 van 14 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) voorziet, wat de aanneembaarheid van de periodes van loopbaanonderbreking of van vermindering van de arbeidsprestaties die recht geven op een vergoeding voor de berekening van het pensioen betreft, in een verplichte bijdragebetaling vanaf de dertiende maand onderbreking of vermindering. Deze bijdragebetaling is evenwel niet vereist voor het tweede en het derde jaar wanneer het personeelslid een kind van minder dan zes jaar ten laste heeft. Dit genummerd K.B. legt eveneens een beperking vast van de periodes van niet bezoldigde afwezigheid die voor de berekening van het pensioen in aanmerking kunnen worden genomen.

K.B. nr. 443 — Werkloosheidsuitkeringen bij conventioneel bruggpensioen

Het K.B. nr. 443 van 14 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) strekt ertoe de financiële lasten te verminderen die worden gedragen door de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening bij de betaling van werkloosheidsuitkeringen in geval van conventioneel bruggpensioen.

K.B. nr. 444 — Inkomstematiging zelfstandigen

Het K.B. nr. 444 van 14 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) wijzigt het reeds vermelde K.B. nr. 298 van 31 maart 1984. De evolutie van het indexcijfer der consumptieprijzen in de loop van het jaar 1986 heeft tot gevolg dat de definitieve matigingsbijdrage voor 1986 die is verschuldigd krachtens het K.B. nr. 289, maximaal 4,5% zal bereiken van de bedrijfsinkomsten van het jaar 1983. Het K.B. nr. 444 heeft tot doel het bedrag van de voorlopige matigingsbijdrage voor 1986 te beperken tot $3 \times 1,5\%$, dit is 4,5% op jaarbasis, om aldus de definitieve bijdrage zo dicht mogelijk te benaderen.

K.B. nr. 445 — Cumulaties in openbare diensten

Het K.B. nr. 445 van 20 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) wijzigt het K.B. nr. 46 van 10 juni 1982 betreffende de cumulaties van beroepsactiviteiten in sommige openbare diensten. Die wijziging heeft tot doel het akkoord van de minister van het Openbaar Ambt af te schaffen over de

beslissing van de minister of van het bevoegd beheersorgaan die (dat) de toelating geeft aan de personeelsleden hun activiteit in cumulatie te verrichten buiten de diensturen, welke activiteit verenigbaar moet zijn met hun functies en het belang van de openbare dienst.

K.B. nr. 446 — Interest van bepaalde leningen

De verrichting tot regularisatie van een gedeelte van de interest van bepaalde leningen uitgegeven door de Staat en door het Wegenfonds heeft het voorwerp uitgemaakt van een Protocol van overeenkomst tussen de institutionele beleggers en de minister van Financiën. Het voorziet in de emissie van schatkistbons ter betaling van het gedeelte van de interestlasten van de betrokken leningen berekend tegen een rentevoet hoger dan 8%. De tenuitvoerlegging van deze overeenkomst vergde het nemen van normatieve bepalingen. Men vindt ze terug in het K.B. nr. 446 van 20 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) gevolgd door het K.B. van 29 augustus 1986 betreffende de uitgifte van de schatkistbons 1986-1994.

K.B. nr. 447 — Wedde onderwijzend personeel

Het K.B. nr. 447 van 20 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) wijzigt de schoolpactwetgeving en voert de regel van de directe betaling van de wedde aan het personeel van het officieel gesubsidieerd onderwijs op algemene wijze door. Een overgangperiode geldt tot 1989. Alle leden van het onderwijzend personeel, tot welk net zij ook behoren, zullen voortaan rechtstreeks worden uitbetaald door de Staat.

K.B. nr. 448 — Schoolbevolking sociale promotie

Het K.B. nr. 448 van 20 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) schaft de mogelijkheid af om afdelingen te behouden in het onderwijs voor sociale promotie die de minimale schoolbevolkingsnormen niet bereiken

K.B. nr. 449 — Betrekkingen rijksonderwijs

Het K.B. nr. 449 van 20 augustus 1986 (*B.S.*, 30 augustus 1986) schaft voor alle netten de mogelijkheid tot afwijking op de normen af voor de ambten van onderdirecteur, werkplaatsleider, werkmeester, hulpopvoedend personeel, administratief personeel en internaatopvoeders.

W.L., R.J. en I.O.

BOEKEN

Internationalisering van het strafrecht, *Ars Aequi libri*, serie strafrecht en criminologie, deel 6, Nijmegen 1986

Het belang en de actualiteit van het thema «Internationalisering van het strafrecht», dat door de Nijmeegse Criminologische en Strafrechtelijke Vereniging dr. Nico Muller werd gekozen als thema voor het vierde in een reeks lustrumcongressen, behoeft zeker geen betoog. De hier besproken uitgave in de reeks strafrecht en criminologie van *Ars Aequi* is een bundeling van de congressversla-

gen die op 4 april 1986 te Nijmegen werden voorgebracht onder het voorzitterschap van prof. mr. C. Corstens.

De plenaire voordrachten werden gegeven door prof. mr. N. Keijzer, nu lid van de Hoge Raad, en door prof. mr. A.H.J. Swart. In een zeer overzichtelijke bijdrage geeft Keijzer een algemene inleiding tot het congressthema, waarin de verschillende aspecten van de internationalisering van het strafrecht worden uiteengezet. De bijdrage van Swart, getiteld «De Nederlandse strafrechtspleging en het internationale recht» schetst een algemene status quaestionis van de penetratie van het internationale strafrecht in het Nederlandse recht (het materiële strafrecht, het jurisdictierecht, de internationale rechtshulp in strafzaken en het strafprocesrecht). Bijzonder interessant voor de Belgische lezer zijn de stukken over het jurisdictierecht en de internationale rechtshulp in strafzaken, waarin uiteengezet wordt hoe de Nederlandse wetgeving werd aangepast aan de — ook door ons land ondertekende maar — helaas! — nog steeds niet geratificeerde verdragen inzake de overname van strafvervolgingen die tot stand kwamen in het kader van de Benelux en de Raad van Europa. Ook inzake de executie van vreemde strafvonnissen, eveneens bij verdrag geregeld in het kader van de Benelux en de Raad, staat in Nederland implementatiewetgeving op stapel. Swart toont tevens aan op welke wijze en in welke richting het Nederlandse beleid inzake het «vrij verkeer van strafzaken» zich ontwikkelt. Het stuk van Swart confronteert de Belgische lezer op zeer pijnlijke wijze met het feit dat ons land, ooit een pionier op het gebied van het internationaal strafrecht, hopeloos achterop is geraakt. Nog pijnlijker is dat onze wetgevende horizon niets laat vermoeden van een nakende ratificatie van de rechtshulpverdragen van Benelux of van de Raad van Europa of van een interne Belgische wet ter voorbereiding van een dergelijke ratificatie. Na de algemene bijdragen van Keijzer en Swart volgen een reeks uiteenzettingen over deelaspecten van de internationalisering van het strafrecht. Mr. Von Brucken Fock behandelt de toepassing van artikel 6, E.V.R.M. in een gewone strafrechtelijke procedure in eerste aanleg. In een artikel getiteld «Internationale fraude» heeft mr. Gerding het over de problemen inzake de fraude-bestrijding binnen het kader van de E.E.G. Aan de hand van twee gevallen uit de praktijk, namelijk de maïsfraude en de rozijnenfraude wordt het begrip fraude nader geanalyseerd en wordt dieper ingegaan op de mogelijkheden en de moeilijkheden bij de aanpak van de internationale fraude. Mr. G. Mols behandelt in zijn opstel de vraag over de (on)wenselijkheid van de depolitiserings van politieke delicten, dit n.a.v. de Europese Terrorismeconventie die voor Nederland op 19 juli 1985 in werking is getreden. Bijzonder boeiend is het stuk van mr. Orië over internationale opsporing, waarin de verschillen tussen de nationale en de internationale opsporing alsook de toepasselijke wetsbepalingen worden geanalyseerd en vervolgens wordt ingegaan op twee tere knelpunten: het verweer van de verdachte tegen een onrechtmatige internationale opsporing en de afwezigheid van het specialiteitsbeginsel inzake kleine rechtshulp. De bijdrage van mr. Strijders handelt over «rechtshulpbetrekkingen, systematisch beschouwd». Na een uiteenzetting van het begrippenkader (waarbij o.m. een onderscheid tussen het materieelrechtelijk en het zg. formeelrechtelijk territorialiteitsbeginsel wordt voorgesteld) worden drie varianten voor de toepassing van de materiële *lex loci* geanalyseerd, namelijk het «positiv Fremdrechtsprinzip», het «transformatie Fremdrechtsprinzip» en het «negativ Fremdrechtsprinzip». Tot slot worden een reeks algemene rechtshulpbeginselen geanalyseerd. Het preadvies van prof. dr. F. Thomas, docente aan de Koninklijke Militaire School te Brussel, heeft betrekking op de kleine rechtshulp. Hierin wordt o.m. gesproken over de zg. Overeenkomst van Wittem, door Nederland met de Duitse Bondsrepubliek gesloten ter aanvulling van het Europees Basisverdrag inzake kleine rechtshulp van 1959. Uit de dossierstudie die prof. Thomas op het Nederlandse Ministerie van Justitie heeft verricht, worden enkele knelpunten gelicht en besproken inzake de toepassing van het Europees Verdrag door Nederland. De laatste bijdrage is van mr. J. Wiarda en draagt de sprekende titel «Internationale misdaad». De misdaad kent geen grenzen, het strafrecht wel». Zeer boeiend hierin zijn de behandeling van de zg. criminogene multipliers, van het belang dat bepaalde regeringen kunnen hebben bij de criminaliteit en van de verwevenheid van de criminele met de officiële economie.

De grote belangstelling voor het internationaal strafrecht die se-

dert een aantal jaren bij onze Noorderburen leeft, kan men als Belg alleen maar benijden. Door deze bundel komt eens te meer tot uiting hoe het Zuiden steeds meer dreigt achterop te hinken in een materie die, internationaal gezien, in een stroomversnelling is geraakt. De lectuur van deze congresbundel wordt dan ook ten zeerste aanbevolen, ook voor wie niet vertrouwd is met het internationaal strafrecht.

Chris Van den Wijngaert

TIJDSCHRIFTEN

Revue pratique des sociétés, 1986 nr. 2,

Les interventions de la Commission bancaire en 1984; Mougenot, O., Exercice des droits d'associé et gestion de la société: conflit entre le droit matrimonial et le droit des sociétés?; Coppens, P., noot onder Antwerpen, 4 december 1984 (art. 1832 B.W., geaffilieerde vennootschappen, aankoop door de ene vennootschap van afgeschreven materiaal van de andere, fiscaal voordeel, geen winst).

Revue trimestrielle de droit économique et de droit économique, 1986 nr. 2,

Corvest, H., L'émergence de la dimension de l'entreprise en droit positif; Derrupe, J., e.a., Chroniques de législation et de jurisprudence françaises.

S.E.W. 1986 nr. 4, april,

Mulder, A., Een kostbare weeffout in de vee-wetgeving; Beversluis, J.R., De oppositieprocedure in Commissie Verordening 2349/84; Van Hulle, K., De vierde richtlijn en het Belgisch jaarrekeningenrecht; Van Rijn, T.P.J.N., Nationale rechterlijke instanties en prejudiciële uitspraken van het Hof van Justitie; A.M. en Brouwer, O.W., Arresten van de Hoge Raad en van het Gerechtshof te Arnhem.

nr. 5, mei,

Prechal, S. en Heukels, T., Algemene beginselen in het Nederlandse recht en het Europese recht: rechtsvergelijking en interactie; Volker, E.L.M., Van den Oosterkamp, J.S., Pijnacker Hordijk, E.H.; Wermuth, E., State aids and anti-dumping (Report of the Netherlands Association for European Law for the second theme of the FIDE-Congress, 1986)

nr. 6, juni,

Andeweg, R.B., Van corporatisme naar étatismisme; Bodson, E., Het telecommunicatiemonopolie en de mededingingsregels van het gemeenschapsrecht; Akyurek-Kievits, H.E., noot onder H.v.J., 9 oktober 1984 (kennisgeving aan de Commissie van steunmaatregelen door de lidstaten); Akyurek-Kievits, H.E., noot onder H.v.J., 14 november 1984 en 13 maart 1985 (steun in de vorm van deelneming in het kapitaal van een onderneming).

Sociaalrechtelijke kronieken, 1986 nr. 4, april,

Funck, H., Brut, net et intérêts. A propos de l'arrêt rendu le 10 mars 1986 par la Cour de Cassation; Magrez, G., Werkzaamheden van de Nationale Arbeidsraad van 1 augustus 1984 tot 31 december 1985.

nr. 5, mei,

Van Linberghen, G., De wetgeving op de sluiting der ondernemingen: enige toelichting bij de begrippen «onderneming» en «sluiting der ondernemingen».

Revue critique de droit international privé, 1986 nr. 2,

Loussouarn, Y., La convention de La Haye d'octobre 1985 sur la loi applicable aux contrats de vente internationale de marchand-

ses; Lagarde, P., noot onder Conseil constitutionnel, 19 maart 1986 (Certificaat van nationaliteit, bevoegde instantie); Simon-Depitre, M., noot onder Cass. fr., 28 november 1985 (uitzetting uit land, verbreking); Moneger, F., noot onder Rb. Orléans, 17 mei 1984 (Frans-Marokkaans Verdrag van 10 augustus 1981, echtscheiding, Marokkaanse wet toepasselijk, openbare orde); Lequette, Y., noot onder Rb. Parijs, 30 april 1985 (afstamming, Belgische moeder, vaststelling van vaderschap, toepasselijke wet, openbare orde); Lagarde, P., noot onder Rb. Nice, 24 april 1985 (vonnis te Monaco, Exequatur, Verdrag tussen Frankrijk en Monaco van 21 september 1949); Batiffol, H., noot onder Cass., 30 mei 1985 (uitvoering, beslag onder derden in Frankrijk, interesten, anatocisme, toepasselijke wet); H.G.T., noot onder H.v.J., 11 juli 1985 (Verdrag van Brussel van 27 september 1968, mondelinge overeenkomst, geschreven bevestiging); Gaudemet-Tallon, H., noot onder H.v.J., 2 juli 1985 (Verdrag van Brussel van 27 september 1968, exequatur).

Revue critique de jurisprudence belge, 1986 nr. 2,

Meeus, A., L'étendue de la cassation en matière civile (noot onder Cass., 18 maart 1983); Fagnart, J.L., L'exécution de bonne foi des conventions: un principe en expansion (noot onder Cass., 19 september 1983); Simont, L., De Gavre, J. en Foriers, P.A., Examen de jurisprudence (1976-1980), Les contrats spéciaux.

Revue de droit international et de droit comparé, 1986 nrs. 1-2,

Kassis, A., Particularités et problèmes de l'arbitrage dans les droits des pays arabes; Kohl, A., Réformes récentes de la procédure civile en Allemagne fédérale et en Autriche; Ergec, R., Le contrôle juridictionnel de l'administration dans les matières qui se rattachent aux rapports internationaux: actes de gouvernement au réserve du pouvoir discrétionnaire? Baeteman, G., A propos du livre de Ernest Caparros: Les régimes matrimoniaux au Québec; Sace, J., Chronique de jurisprudence.

Revue de droit pénal et de criminologie, 1986 nr. 1, januari,

Bossard, Ph., L'autorité de la chose jugée au criminel sur le proces civil ultérieur; Close, F., La transaction en matière pénale; Bosly, H.D., Union Belge et Luxembourgeoise en droit pénal.

nrs. 2-3, februari-maart,

Dupreel, J. en Screvens, R., Necrologie pour Paul Cornil; Vandemeulebroeke, O., Les commissions de défense sociale; Dewallef, Y., Bruxelles, ville dangereuse?; De Valkeneer, Chr., La patrouille de police, une stratégie de lutte contre la délinquance; Vervaele, J., Anuario de Derecho penal y ciencias penales.

Revue du notariat belge, 1986 nr. 4, april,

Watte, N., Le statut du logement familial en droit international privé et les articles 214 en 215 du Code civil; De Valkeneer, R., Modifications apportées aux règles régissant l'intervention des C.P.A.S.

nr. 6, juni,

Demblon, J., «Cent ans de notariat à l'U.C.L.»; Krings, E., Le notariat dans la vie juridique; Lejeune, Chr., Le rôle de conseiller du notaire dans la prévention des conflits judiciaires; Demblon, J., Synthèse et conclusions.

Revue générale des assurances et des responsabilités, 1986 nr. 4, april,

Dalq, R.O., Réflexions sur le secret professionnel.

nr. 5, mei,

Colle, Ph., De la responsabilité quasi-délictuelle des administrateurs de société.

nr. 6, juni,

Moreau-Margrève, I., La clause de suspension de garantie en matière d'assurance.